

ARCHEOLOGICKÝ ÚSTAV AKADEMIE VĚD ČESKÉ REPUBLIKY V BRNĚ

PŘEHLED VÝZKUMŮ

56-2

BRNO 2015

PŘEHLED VÝZKUMŮ

Recenzovaný časopis
Peer-reviewed journal

Ročník 56
Volume 56

Číslo 2
Issue 2

Předseda redakční rady <i>Head of editorial board</i>	Pavel Kouřil
Redakční rada <i>Editorial board</i>	Herwig Friesinger, Václav Furmánek, Janusz K. Kozłowski, Alexander Rutt kay, Jiří A. Svoboda, Jaroslav Tejral, Ladislav Veliachik
Odpovědný redaktor <i>Editor in chief</i>	Petr Škrdla
Výkonná redakce <i>Assistant Editors</i>	Hedvika Břínková, Jiří Juchelka, Soňa Klanicová, Šárka Krupičková, Olga Lečbychová, Ladislav Nejman, Rudolf Procházka, Stanislav Stuchlík, Lubomír Šebela
Technická redakce, sazba <i>Executive Editors, Typography</i>	Alice Del Maschio
Software <i>Software</i>	Adobe InDesign CS5
Vyobrazení na obálce <i>Cover Picture</i>	Brno-Líšeň, hradisko Staré zámky. Raněstředověké denáry (viz obr. 5, str. 167 a obr. 15, str. 171). <i>Brno-Líšeň, Staré zámky hillfort. Early Middle Ages deniers (see Fig. 5, Pg. 167 and Fig. 15, Pg. 171).</i>
Adresa redakce <i>Address</i>	Archeologický ústav AV ČR, Brno, v. v. i. Čechyňská 363/19 602 00 Brno IČ: 68081758 E-mail: pv@arub.cz Internet: http://www.arub.cz/prehled-vyzkumu.html
Tisk <i>Print</i>	Azu design s. r. o. Bayerova 805/40 602 00 Brno

ISSN 1211-7250

MK ČR E 18648

Vychází dvakrát ročně

Vydáno v Brně roku 2015

Náklad 400 ks

Časopis je uveden na Seznamu recenzovaných neimpaktovaných periodik vydávaných v ČR.

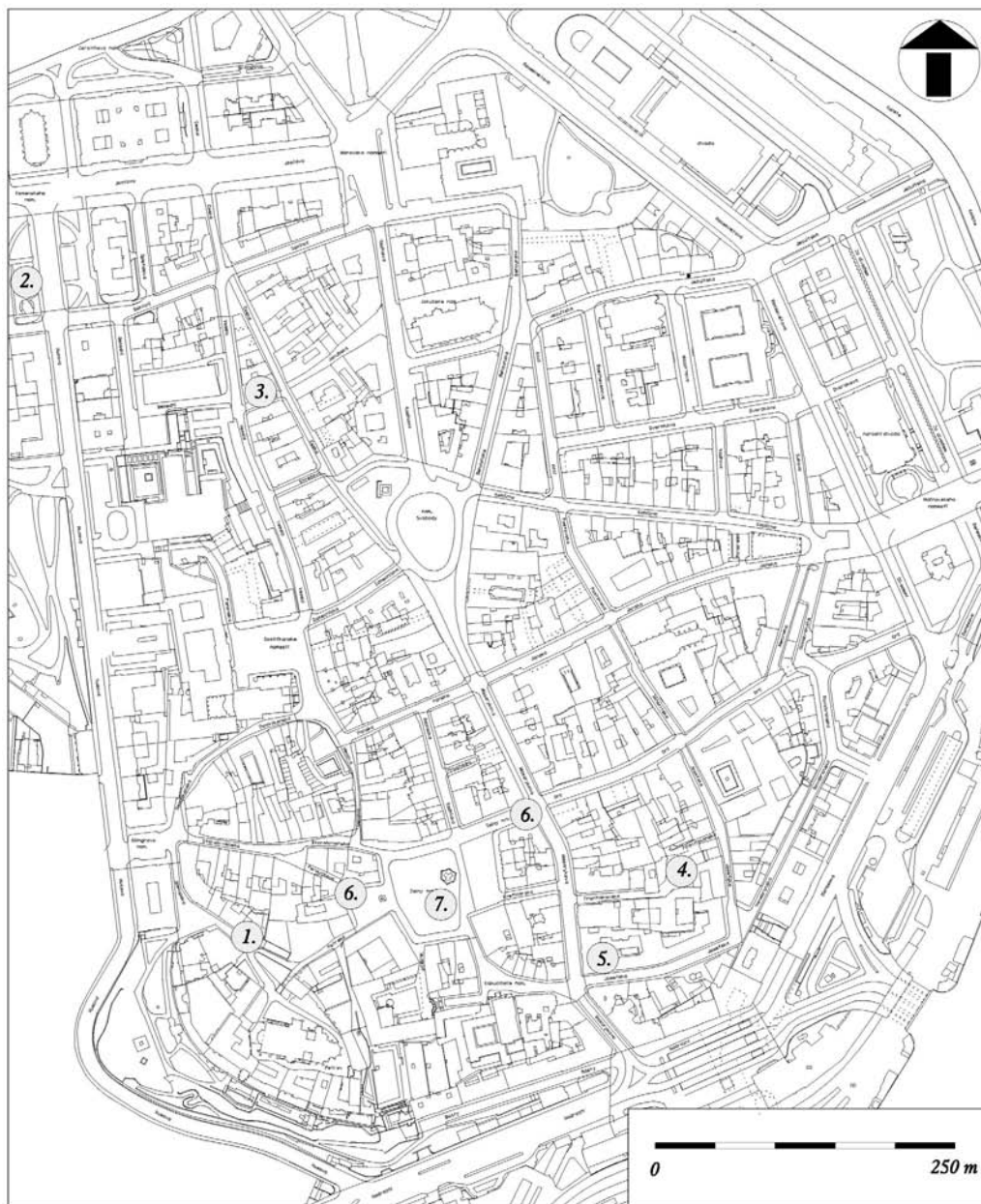
Copyright © 2015 Archeologický ústav AV ČR, Brno, v. v. i., and the authors.

BRNO (OKR. BRNO—MĚSTO)

Předložený příspěvek si klade za cíl, podobně jako v uplynulých letech, informovat o záchranných archeologických výzkumech společnosti Archaia Brno, o. p. s., prováděných na území Velkého Brna, a to především v historickém centru města a v prostoru jeho historických předměstí (obr. 2). Perspektivy, koncepce a metodika systematického záchranného archeologického výzkumu

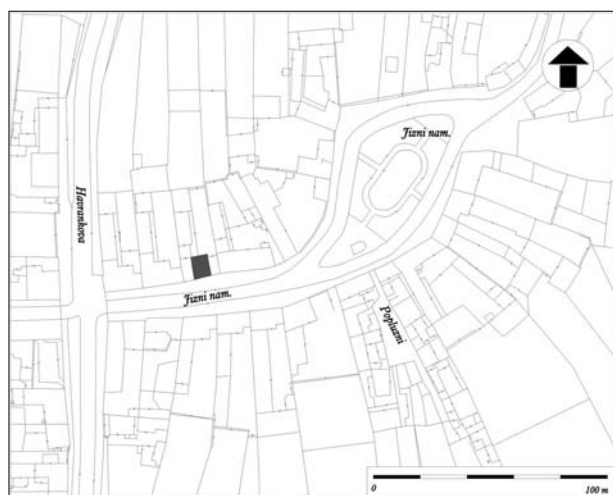
města Brna se nezměnila (Holub a kol. 2003, 57–97; Merta, Peška 2006).

Výzkumy prováděné v roce 2014 lze rozdělit do tří skupin: 1) zpracování starších výzkumů; 2) rozsáhlejší plošně exkavované výzkumy; 3) menší terénní výzkumy a dokumentace inženýrských sítí; 4) výzkumy zahájené v roce 2014, dále probíhající. V roce 2014 se oproti minulosti neuskutečnil žádný výzkum realizovaný v rámci projektu „Sanace brněnského podzemí“.

Obr. 2. Vyznačení jednotlivých výzkumů v rámci historického jádra Brna. 1. Biskupská 7 (akce A088/2014); 2. Komenského náměstí 2 (akce A052/2014); 3. Česká 11 (akce A055/2014); 4. Františkánská ulice (akce A016/2014); 5. Masarykova 31 (akce A068/2014); 6. rekonstrukce plynovodu na Masarykově, Peroutkově a Zelném trhu (akce A044/2014); 7. rekonstrukce Zelného trhu (A015/2014).

Abb. 2. Bezeichnung einzelner Ausgrabungen im Rahmen des historischen Stadtkerns von Brno. 1. Biskupská 7 (Aktion A088/2014); 2. Komenského náměstí 2 (Platz; Aktion A052/2014); 3. Česká 11 (Aktion A055/2014); 4. Františkánská Straße (Aktion A016/2014); 5. Masarykova 31 (Aktion A068/2014); 6. Rekonstruktion der Gasleitung in der Masarykova und Peroutkova Straßen und auf Zelný trh (Platz; Aktion A044/2014); 7. Rekonstruktion von Zelný trh (Platz; A015/2014).

Obr. 3. Dolní Heršpice, Jižní náměstí 10 (A041/2014). Lokalizace výzkumu.

Abb. 3. Dolní Heršpice, Jižní náměstí 10 (Platz; A041/2014). Lokalisierung der Grabungsstelle.

Přehled záchranných archeologických výzkumů v Brně v roce 2014:

Ad 1) Zpracování starších výzkumů

Do této kategorie se řadí zpracování výzkumu na parcele Božetěchova 13 (akce A049/2013).

Ad 2) Rozsáhlejší plošně exkavované výzkumy

Patří sem výzkumy: rekonstrukce Milady Horákové (A010/2014); rekonstrukce plynovodů a přípojek na Polní ulici (A088/2014); bytový dům Vídeňská III. etapa (A019/2014) a zjišťovací výzkum na Vojtově ulici (A089/2014).

Ad 3) Výzkumy menšího rozsahu

Jedná se o akce Dolní Heršpice Jižní náměstí 10 (akce A041/2014); Biskupská 7 (akce A088/2014); Komenského náměstí 2 (akce A052/2014); Česká 11 (akce

A055/2014); Františkánská ulice (akce A016/2014); Masarykova 31 (akce A068/2014); rekonstrukce plynovodu na Masarykově, Peroutkově a Zelném trhu (akce A044/2014); Mendlovo nám. 2b (akce A004/2014) a zjišťovací výzkum v trase budoucí silnice Žabovřeská (A014/2014).

Ad 4) Výzkumy zahájené v roce 2014, dále probíhající

Do této skupiny patří rekonstrukce Zelného trhu (A015/2014).

Předběžné, zde publikované, výsledky jednotlivých výzkumů (akce jsou řazeny abecedně, primárně podle katastrů):

K. Ú. DOLNÍ HERŠPICE

Jižní náměstí 10, parc. č. 5 (akce A041/2014). Středověk, novověk. Vesnice. Záchranný výzkum.

V průběhu května 2014 se uskutečnil výzkum vesnického stavení v Dolních Heršpicích na Jižním náměstí č. 10 (obr. 3). Výzkum probíhal v rámci stavebních prací, kdy byl dům z konce 19. století zcela nahrazen novostavbou.

Č. p. 10 je součástí historického intravilánu vesnice tak, jak jej zachycuje indikační skica z roku 1828. Dům stojí severně návsi, v jejím výběžku směřujícím k bývalé císařské silnici Brno – Vídeň. Stejně jako vesnice byl vystavěn na sprašové návěži nad nivou Svratky.

Dolní Heršpice byly až do roku 1919, kdy došlo k jejich připojení k Brnu, samostatnou vsí. Původně česká ves vznikla při ústí Lískoveckého potoka do Svratky a patřila od neznámé doby komárovským benediktýnům (1195 proboštství). Ves se nachází na půli cesty mezi Komárovem a Modřicemi. Od 2. poloviny 13. století byla zdejší půda emfyteutickým právem dávana brněnským měšťanům. Ve vsi nebyl postaven kostel, duchovní správou (farností) ves náležela do Komárova. Po zániku proboštství v roce 1527 se dostala i s ostatním majetkem do držení kapituly sv. Petra v Brně (Kuča 2000, 336–339).

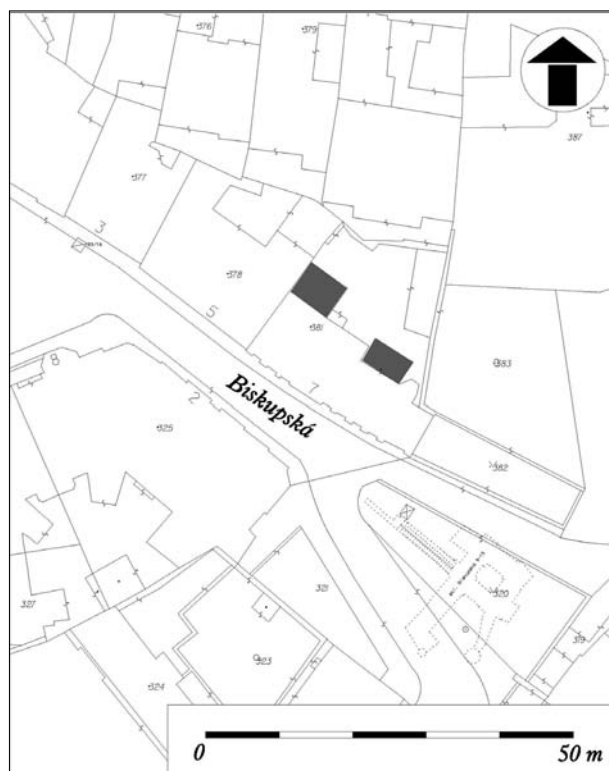

Obr. 4. Dolní Heršpice, Jižní náměstí 10 (A041/2014). Pohled na plochu výzkumu.

Abb. 4. Dolní Heršpice, Jižní náměstí 10 (Platz; A041/2014). Ansicht der Grabungsfläche.

Z parcely byla zkoumána střední část prostoru pod bývalým domem, přilehlý sklep a také přiléhající část dvora (obr. 4). Vlastní výzkum se ukázal zajímavý zvláště z metodického hlediska. Dnešní dům byl okapově orientován do ulice s průjezdem při jeho východní hranici. Nemáme sice datován vzorek dochované pozednice, ale vzhledem k dispozici domu a charakteru cihelného zdiva na maltu můžeme soudit, že stavba pocházela nejdříve ze 2. poloviny 19. století, spíše však z jejího závěru. Podlaha zbouraného domu byla cca 0,5 m nad okolním terénem, podobně jako u sousedních domů, dno plánovaného sklepa mělo dosahovat cca 2,5 m pod touto úroveň. Jak se později ukázalo, o něco hlouběji již vystupuje spodní voda. Zmíněných 2,5 m představovalo souvrství archeologických terénů. Nejstarší a zároveň nejnižší odkrytou situací, která zahrnovala téměř celou plochu výzkumu, byl rozsáhlý výkop interpretovaný jako hliník (?), jenž byl zasypaný v závěru 12., či na počátku 13. století. Větší část tohoto objektu zůstala pod niveletou stavby. Po vyrovnání terénu šterkem někdy v závěru 14. století, případně počátkem století následujícího zde bylo postaveno první okapově orientované stavení sloupové konstrukce, která byla usazena do žlábků. Obdobná konstrukce byla zachycena např. při výzkumu zaniklé vesnice Chřaba na jižním Slovensku, ale i v zaniklých osadách Mstěnice a Bystřec (Hanuliak 1986, 470; Nekuda 2007, 89 a 92 ad.). Bezpochyby ji můžeme přiřadit do okruhu podunajských hliněných staveb (viz Mencl 1980, 561–581 ad.). Postupně následovaly dvě další přestavby realizované stejnou stavební technikou. Zkoumána a dokumentována byla část zadní stěny domu orientovaná do dvora a jedna z příček vnitřního členění. Podlahy v interiéru se v průběhu času neustále navyšovaly a dům se vůči okolnímu terénu postupně zvedal. Mocnost podlah postupně dosáhla asi 1,3 m. V průběhu 18. století (?) byla dřevohliněná stavba nahrazena domem z pálených cihel a kamenů zděných na jílu. Další přestavba proběhla zřejmě v 19. století a výsledkem byl dům se základy zděnými na maltu a nadzemní částí z nepálených cihel. Šířka domu se po celou dobu existence prakticky neměnila, stavělo se vždy nad staršími základy, a to i v případě nejstarší sloupové hliněné stavby. Pozoruhodná byla situace odkrytých podlah, na kterých bylo dokumentováno v různých časových obdobích 6 topenišť s množstvím dalších reparací (datovaných do rozmezí 15. až 17. století). Až na jedinou výjimku se ve všech případech jednalo o proutěné konstrukce pecí umístěných na podlaže, zcela bez základu. Pouze jednu z pecí však můžeme prokazatelně považovat za pekařskou (i když i u ostatních je nutné uvažovat o stejné funkci). Otázkou zůstává, v jaké části domu jsme se vlastně s výzkumem pohybovali, zda v síni s černou kuchyní, nebo ve světnici. V prostoru přiléhajícího dvora pak byly dokumentovány šterkem zpevněné komunikační vrstvy střídající se s vrstvami odpadního charakteru.

Co se týká samotných Dolních Heršpic, výzkum přinesl dva základní poznatky. Prvním je prokázána blízkost sídliště z konce 12. století, které může být teoreticky totožné s dnešní vesnicí. Druhým poznatkem je skutečnost,

Obr. 5. Biskupská 7 (A088/2014). Lokalizace výzkumu.
Abb. 5. Biskupská 7 (A088/2014). Lokalisierung der Grabungsstelle.

že západní část vesnice kolem cesty na Moravany byla zastavěna až v pozdním středověku. Důležité jsou také informace o vlastní zástavbě parcely, respektive domu. Ten se zcela jistě přinejmenším od konce 14. století nachází na stejném místě. Jak vyplývá z terénních situací, nezměnil nijak výrazně svou orientaci a zřejmě ani dispozici.

K. Ú. BRNO-MĚSTO

Brno, Biskupská 7, parc. č. 381 (A088/2015). Středověk, novověk. Město. Záchraný výzkum.

Archeologický výzkum byl vyvolán generální opravou domu Biskupská 7 (obr. 5) a plánovanou novou přístavbou ve dvorní části založené na úroveň základové spáry stávající stavby (Merta, Peška, Zůbek 2015).

Bývalá kanovnícká rezidence je majetkem Královské stoliční kapituly sv. Petra a Pavla v Brně. Parcela se nachází v jihozápadní části historického jádra města, umístěna je na svahu nedaleko od nejvyšší partie Petrského návrší. Nadmořská výška dvorní části, kde probíhal archeologický výzkum, dosahuje hodnoty 237,70 m n. m. Zkoumaná parcela je vázána na severní linii Biskupské ulice. Ve středověku se nazývala Parva platea sub scola, později Kanovnícká (Flodrová 1997, 36).

Řadový patrový dům s půdním polopatrem stojí na severní straně Biskupské ulice, na rozlehlé parcele. Hlavní uliční průčelí o délce 27 m se dvakrát lomí. Na jižní nároží domu navazuje ohradní zeď přilehlé zahrady. Dispozice okapové orientace s dlouhým uličním a nehlubokým dvorním křídlem na severozápadní straně u sousedního domu Biskupská 5 tvoří půdorys ve tvaru písmene L. Uliční trakt je v celém rozsahu podsklepený (Borský 2011). Poprvé načrtli stavební vývoj domu Dobroslav Líbal a Ludmila Koběrská v roce 1973 při hodnocení objektů „umělecko-památkového významu“ v domovních blocích historického jádra města. Dům označili za novostavbu z druhé poloviny 17. století „bez výraznějších starších stop“ (Líbal, Koběrská 1973, 161–162). Tyto závěry převzal v roce 1978 Libor Hanák a zařadil do popisu stavebního vývoje příslušného domovního bloku (Hanák, Hanáková 1978, 103–107). V roce 2011 zpracoval na dům dílčí stavebně historický průzkum Pavel Borský (2011).

V domě se nenachází žádné pozůstatky konstrukcí, které bychom mohli považovat za středověké. Výjimkou je kamenné zdivo v severovýchodním koutě prostředního sklepa. Tento relikv je však natolik fragmentární, že z něj nelze vyvozovat žádné závěry. V západní zdi západního sklepa je pak vidět část stěny vyzděné z vysokých cihel. Toto dle struktury původně nadzemní zdivo patřilo k sousednímu domu (Biskupská 5). Domu, respektive parcely si nepovšiml ani Oldřich Vičar ve své topografii Brna pro polovinu 14. století (Vičar 1965). Zda v těchto místech v daném období opravdu nestál žádný dům, bylo i jednou z otázek, kterou měl současný archeologický výzkum případně vyřešit. Nejstarší vyobrazení zájmového prostoru přináší kavalírní perspektiva města znázorňující obležení Brna Švédy roku 1645 od H. B. Bayera a H. J. Zeisera (z let 1645 – 1650). Z velikosti parcely můžeme soudit,

že vyobrazený dům vznikl spojením dvou středověkých městišť (dokládá to i lomící se uliční čára na straně sousedního domu Biskupská 5). Lze však předpokládat, že takto vyobrazený dům mohl být začleněn do novostavby rezidence, která byla kvůli dalším obytným prostorům rozšířena jihovýchodním směrem a zvýšena o patro. V průběhu posledního stavebně-historického průzkumu (Borský 2011) však nebyly další starší konstrukce v žádném z podlaží zjištěny. Cihelné klenuté sklepy jsou vyzděné z cihel jednotného formátu včetně kleneb. Stavba rezidence je kladena do druhé poloviny 17. století nebo na jeho sklonek. Písemné prameny z této doby se v archivu kapituly až na výjimky nezachovaly. Datování by snad potvrdil či upřesnil dendrochronologický průzkum povalových stropů v patře. Podobu raně barokní rezidence zachycuje alespoň zčásti vyobrazení slavnosti Božského těla z roku 1750 od F. V. Korompaye. V 19. století byl upravován interiér, došlo k výstavbě východního dílu domu a byla upravována střecha a podstřeší pro potřeby kapituly. Na sklonku druhé světové války bylo vybombardováno dvorní křídlo, které bylo nahrazeno kratší novostavbou.

Povrch geologického podloží byl zachycen v hloubce 2,70 m od stávajícího povrchu dvorní části domu. Jednotlivé sondy ho dokumentovaly na úrovni 235,00 m n. m. Další skladba podloží nebyla blíže sledována. V průběhu středověku narostl terén v průměru o 1,20 m.

Výzkum přinesl důležité poznatky o terénním reliéfu i archeologickém terénu této části města. Zkoumané situace dovolují potvrdit shora uvedenou hypotézu, že dnešní parcela zceluje dvě původní středověká městiště. V dobrém stavu bylo na parcele zakonzervováno středověké souvrství dokládající postupný nárůst terénu v dvorní části někdejších parcel. Podařilo se dokumentovat relikty

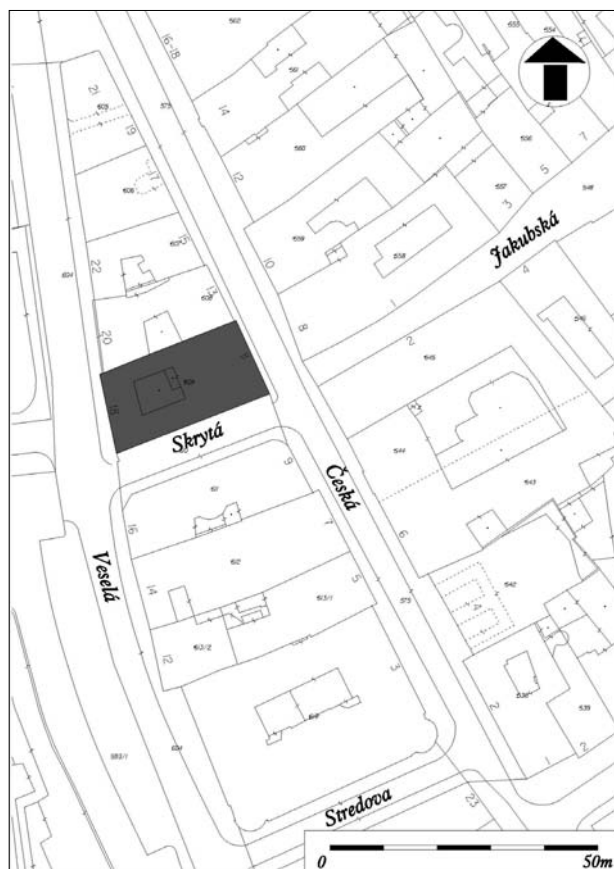
Obr. 6. Biskupská 7 (A088/2014). Odběr zuhelnatělých konstrukcí ze suterénu dřevohliněného domu k dendrochronologické analýze (Ing. Tomáš Kyncl).

Abb. 6. Biskupská 7 (A088/2014). Entnahme verkohlter Konstruktionen aus dem Souterrain eines Holz-Lehm-Hauses zur dendrochronologischen Analyse (Ing. Tomáš Kyncl).

jejich zástavby. Do zkoumaného prostoru zřejmě domy v nejstarším období nezasahovaly. Později však došlo k výstavbě štítově orientovaných budov, které zasáhly také do části někdejších dvorů. Na západnějším městišti (prostor sondy S1) se podařilo dokumentovat relikty tří po sobě následujících fází domů. Čtvrtou fází představoval zahloubený suterén. Na sousedním městišti (prostor sondy S2) byly dokumentovány dvě stavební fáze domu. Jednalo se o pozůstatek sklepa dřevohliněného domu. Ten byl jednou výrazněji reparaován – k smýcení stromů použitých na dřevěné prvky konstrukce jeho stěn došlo po roce 1272 (obr. 6). V této stavební podobě pak dům vyhořel, což bylo i příčinou jeho definitivního zániku. V této dispozici již nebyl obnoven. Ve starším období jim předcházela blíže neurčená stavba, která však zřejmě stávala pouze v prostoru dvora. Na obou dvorech lze předpokládat existenci dalších staveb „lehčí“ konstrukce. Všechny jmenované objekty byly dřevohliněné konstrukce. Relikty středověké zděné zástavby byly v nepatrném segmentu dokumentovány pouze v sondě S2. Z nejstaršího období vývoje osídlení byla v prostoru sondy S1 dokumentována tři drobná pyrotechnologická zařízení.

Pokládáme za důležité vyzdvihnout především skutečnost, že nejstarší část zkoumaného souvrství v mocnosti okolo 1 m pochází ze 13. století. Není vyloučeno, že první aktivity mohou náležet již do předchozího období.

Obr. 7. Česká 11 (A055/2014). Lokalizace výzkumu.

Abb. 7. Česká 11 (A055/2014). Lokalisierung der Grabungsstelle.

Archeologická souvrství v daném prostoru tedy představují velice důležitou součást pramenné základy pro nejstarší dějiny města. Předpokládat lze využívání lokality rovněž v období pravěku, i když jasné doklady v tomto směru výzkum nepřinesl.

Česká 11, parc. č. 609 (akce A055/2014). Středověk, novověk. Město. Záchraný výzkum.

Akce byla vyvolána připravovanou rekonstrukcí domu Česká 11, která by měla být v dohledné době realizována. Výzkumné práce spočívaly v dokumentaci již položených a provedených sond a prohloubení jednoho z výkopů v přízemí domu. Úkolem výzkumu bylo zdokumentovat archeologické situace narušené zemními pracemi a zároveň stanovit postup případného záchraného archeologického výzkumu realizovaného v souvislosti s rekonstrukcí domu (Peška 2014).

Dům Česká 11 se nachází v nároží ulic Česká a Skrytá, v severní části historického jádra, na hlavní komunikaci k někdejší bráně Veselá na parcele č. 609 (obr. 7). Současný objekt je zřejmě barokní stavbou (Líbal, Koběrská 1973, 282) s dvorem zastavěným v 19. století, s částečně dochovanými úseky gotického zdiva v suterénu. Na všech známých plánech od konce 18. století je jeho dispozice totožná.

Geomorfologicky se zkoumaný prostor nachází asi ve výšce cca 216 až 215 m n. m., na mírném svahu, který pozvolna klesá jižním směrem k náměstí Svobody. Geologické podloží svahu je tvořeno kvartérní sprašovou návějí. Na sprašové podloží v minulosti nasedal dnes již „pohřbený“ a pouze místy zachovaný až 0,60 m silný, holocenní půdní typ tvořený černohnědou humózní hlínou tzv. černozemí.

Ve středověku dům náležel do někdejší druhé brněnské čtvrti (quartale Letorum – Veselá čtvrtě). Od 14. století nesla dnešní ulice Česká název platea Letorum (Fröhlichgazz), ve století 18. pak Neue či Vordere Fröhlichergasse, příp. Fröhlichertorzwinger (Flodrová 1997). Ulice Skrytá tvoří spojnicí mezi ulicí Českou a Veselou. Pojmenována byla až ve 20. století, do té doby byla součástí ulice Jakubské. Posunutím jižní uliční fronty byla tato kdysi výrazně užší ulička v novověku rozšířena. Že byl prostor této ulice využíván jako komunikace již od středověku, doložily zde dokumentované sondy (viz dále). O vlastní ulici Jakubské máme zmínky v 15. století jako Beim S. Jakob (U sv. Jakuba) a z 18. století jako Pfarrgasse (Farní). Oldřich Vičar má ve svém místopisu jako jedinou majitelku městiště č. 73 pro polovinu 14. století uvedenou jakousi Hirsinu (Johanissa carnificissa), vdovu po řezníkovi Hirssonovi (relicta Hirssonis; Vičar 1965, 280).

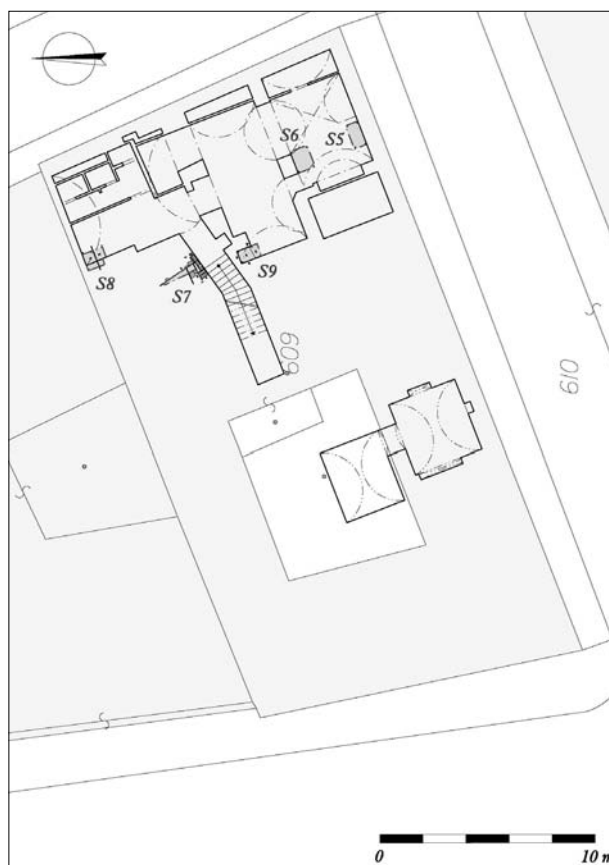
V bezprostředním okolí domu proběhly dvě akce související se sanací brněnského podzemí. V letech 2002 až 2003 byly provedeny sondy v rámci akce „Sanace brněnského podzemí, blok 43“ a v roce 1999 byly realizovány

sondy v rámci akce „Sanace brněnského podzemí blok 31“ (Merta, Zúbek 2003; Peška 2000; Holub et al. 2003, 79; Kováčik et al. 2001, 81).

Vlastní výzkum spočíval v začištění a dokumentaci celkem 9 již provedených sond (S1 až S9). Sondy S1 až S4 byly umístěny v přízemí a sondy S5 až S9 v suterénu.

Sonda S1 zachytila pod novověkými dorovnávkami ležícími do úrovně cca 0,5 m pod současnou dlažbou starší komunikační úrovně (obr. 8). Tyto situace byly narušeny mladšími jámami nejistého určení. Podlahové komunikace překrývají starší středověké zasypy, které mají částečně charakter planýrky dřevohliněné stavby ze 13. až 14. století. Podloží sondou nebylo dosaženo. Sondou S2 byla zachycena cihelná klenba zasypaného novověkého (renesančního – barokního?) sklepa. Sonda S3 odkryla klenbu kanalizační štolky z 18. či 19. století, nad níž se nacházela podlaha doložená podkladovými trámy. V novověku byla tato podlaha zvýšena o cca 0,5 m na současnou úroveň. V sondě S4 se cca 0,5 m pod současnou dlažbou nacházely koruny zdí, do kterých je primárně vložena cihelná klenba překrývající starší středověkou studnu. Vznik této konstrukce můžeme spojit s kompletní přestavbou domu v období baroka. Asi 0,75 m pod úrovní dlažby sklepa v sondě S5 byla dokumentována podlaha sestávající z nášlapových vrstviček, o které můžeme uvažovat jako o dokladu interiéru středověkého domu. V průběhu 17. až 19. století byla tato podlaha zvýšena na dnešní úroveň. V sondě S6 byla dokumentována identická situace jako v sousední S5. Starší podlaha byla i zde zachycena v úrovni 0,75 m pod dnešní dlažbou. Podobně jako v sondě S5, i zde byla podlaha v průběhu novověku zvýšena. Jako Sonda S7 je označen průraz vedený severní stěnou chodbičky v suterénu. Zachycena byla komplikovaná situace substrukcí několika zdí. Nejstarší z nich byl krátký úsek gotického základu vedený ve směru západ-východ, který byl přerušen mladší vrcholně gotickou zdí. Základ byl zahloben do sprašového podloží a z celkové situace vyplývá, že zvrstvení severně této zdi vzniklo zasypaním staršího prostoru (komory?), ze kterého zůstal dochován podlahový nášlap. Ještě v průběhu středověku „komoru“ narušila výstavba předního gotického sklepa, z něhož v sondě byla zachycena rubová část západní stěny. Později i tento sklep podlehl přestavbě. Byla do něj vložena chodbička, která přerušila západní stěnu. V rámci sondy S8 byla 0,6 m pod podlahou sklepa dokumentována koruna gotického základu, jenž dále pokračuje ve směru západ – východ. Velmi pravděpodobně se jednalo o severní stěnu sklepa, jejíž interiéru byl při výstavbě dnešního domu zasypan. Podlahy tohoto sklepa nebylo dosaženo. Sonda S9 byla položena v místech zazděného novověkého vstupu do sklepa. Do staršího středověkého souvrství byl založen pozdněgotický základ západní stěny sklepa překračující zasypané starší jámy. Geologického podloží nebylo v sondě dosaženo.

Hlavním cílem zjišťovacího výzkumu bylo získat pokud možno co nejvíce informací, které by mohly být vyu-

Obr. 8. Česká 11 (A055/2014). Sondy v 1. podzemním podlaží.

Abb. 8. Česká 11 (A055/2014). Grabungsschnitte im 1. Untergeschoss.

žity v rámci přípravy projektu rekonstrukce domu Česká 11. Z archeologického hlediska byla v prosotru přízemí nejzajímavější sonda S1, která zachytila úroveň starší (renesanční, či barokní) podlahy ležící cca 0,5 m pod dnešní dlažbou. Pod touto úrovní se již nachází nenarušené archeologické situace z 16. až 13. století. Geologického podloží (půdní typ a spraš) nebylo sice dokumentováno v žádné ze sond, nicméně na základě výsledků ze starších výzkumů jej můžeme očekávat v hloubce 1,6 m při ulici Veselé a 1,0 m při ulici České. Z výzkumu v přízemí se zdá, že prostor byl v minulosti pouze omezeně podsklepen, či narušen inženýrskými sítěmi a archeologické situace jsou zde dochovány v celém prostoru od úrovně cca 0,5 m pod povrchem.

Výzkum v suterénní části poukázal na dvě zajímavé skutečnosti. V rámci dnešního sklepa jsou částečně zachovaná torza gotického zdiva a pod dnešní dlažbou je dochováno 0,75 m historických zasypaných ležících na starší podlaze. Otázku stáří této podlahy nelze ověřit bez dalšího výzkumu, ale vzhledem k dokumentované situaci v sondě S9, můžeme předpokládat i její středověký původ. Sondami S7 a S8 byla dokumentována starší gotická zdiva poukazující na dispozici domu před jeho přestavbou v období baroka.

Františkánská ulice, parc. č. 216/1 (akce A016/2014). Středověk, novověk. Město. Záchranný výzkum.

Archeologický výzkum byl vyvolán stavbou „Brno, Františkánská ulice – umístění a stavba pítka“ (obr. 9).

Výkopové práce provedla stavební firma, následně byly ohledány odhalené stěny výkopů, vybrané profily byly dokumentovány kresebně a fotograficky. Nebylo dosaženo úrovně geologického podloží. Zaznamenané vrstvy představují nárůst terénu destrukčními planýrkami a vrstvami odpadního charakteru v období středověku, případně raného novověku (Zůbek 2014).

Komenského nám. 2, parc. č. 772 (A052/2014). Středověk, novověk. Předměstí. Záchranný výzkum.

Záchranný archeologický výzkum byl proveden při realizaci stavby „Fakulty a účel. Zařízení Masarykovy univerzity, zpřístupnění objektů studentům se sp. nároky, rektorát MU, Komenského nám. 2, Brno“ (obr. 10). Terénní část výzkumu proběhla v dubnu 2014.

Zkoumaný prostor byl součástí čtvrté předměstské čtvrti (Quartum quartale extra civitatem). Jeho součástí byla také osada zvaná Švábka, která se rozkládala v dneš-

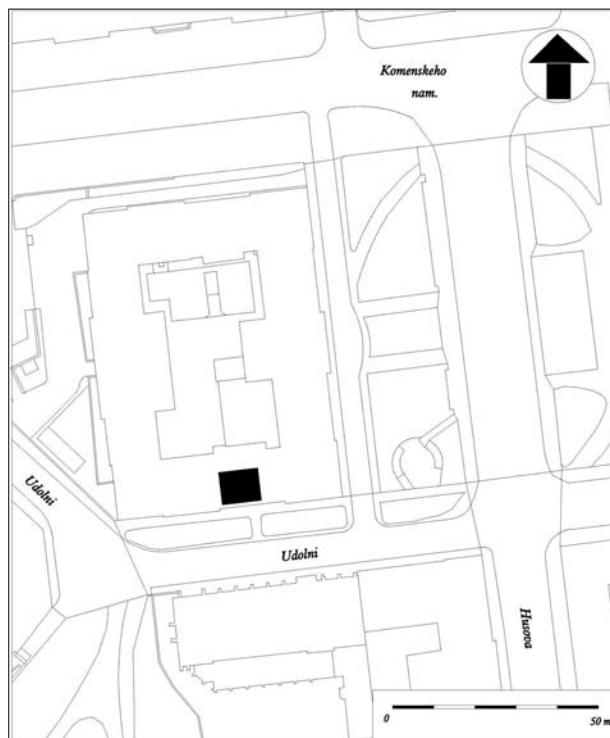
Obr. 9. Františkánská ulice (A016/2014). Vyznačení plochy výzkumu.

Abb. 9. Františkánská Straße (A016/2014). Bezeichnung der Grabungsfläche.

ní Údolní ulici od ústí Joštovy třídy po Obilní trh. Zeměpanskou půdu zde získávali již ve 13. století brněňští měšťané. Ulice Švábka (Platea Svevorum) byla obydlena německým obyvatelstvem, které se tu usazovalo původně na panství herburských panen (Hálová-Jahodová 1947, 68). Obecně se předpokládá, že osídlení na dnešní Údolní ulici se vázalo na potok, který pramenil někde v úžlabině mezi Žlutým kopcem a Kraví horou. Obtéká úpatí severního a část východního svahu Špilberku ve směru Údolní ulice (Hálová-Jahodová 1975, 24).

Roku 1278 zde díky odkazu bohatého měšťana Jindřicha Swellera získaly majetek i brněnské augustiniánky, čímž došlo k rozdělení vsi na dva díly. Na konci ulice Údolní, při lékařské fakultě, zmiňují prameny z roku 1348 lázně (balneum situm ante portam Letorum sub Spilberch; viz Hálová-Jahodová 1975, 24; Dřímál, Peša 1968, 51). Roku 1365 byla na Švábce lázeň, 2 cihelny (na konci ulice v polích) a 79 domů, jejichž majitelé se věnovali zemědělství, řemeslům a živnostem.

Za husitských válek utrpěla Švábka velké škody a roku 1442 z ní zbývalo jen 30 domů. Tento počet se pak dlouhodobě neměnil. Obyvatelé se v této době zabývali hlavně zemědělstvím, řemeslníci a živnostníci se zde usazovali zřídka. Roku 1630 jezuité Švábku připojili ke svému nově získanému a rozšiřovanému řečkovickému panství. Po zrušení jezuitského řádu (1773) se stala magistrátním předměstím. V roce 1846 se Švábka rozkládala na území od Slepé brány k Obilnímu trhu, tehdy vojenskému cvičišti. Měla 33 domů s 1000 obyvatel (Hálová-

Obr. 10. Komenského náměstí 2 (A052/2014). Lokalizace výzkumu.

Abb. 10. Komenského náměstí 2 (Platz; A052/2014). Lokalisierung der Grabungsstelle.

Obr. 11. Komenského náměstí 2 (A052/2014). Pohled na relikv cihelny.

Abb. 11. Komenského náměstí 2 (Platz; A052/2014). Blick auf das Relikt einer Ziegelei.

-Jahodová 1975, 304). Roku 1850 byla Švábka připojena k Brnu (viz Kuča 2000).

Za švédského obléhání Brna v roce 1645 těmito místy vedl jeden ze švédských zákopů. V souvislosti s výstavbou bastionového opevnění města ve 2. polovině 17. století, se zkoumaný prostor ocitl v předpolí fortifikačního pásma. Příkop opevnění se nacházel při východní hranici zkoumané plochy. Zасыпан byl ve 2. polovině 19. století, kdy byla barokní fortifikace zrušena. V 18. století je zde zmiňována ulička před Hacklovou branou zvaná Haklůvka (Hackelgasse), ale na plánu stabilního katastru z roku 1825 jsou zde vyobrazeny pouze zahrady náležící k čtvrti Švábce. Ulička byla zastavěna až ve druhé polovině 19. století po zrušení hradebního pásu města tzv. „Fischerovými“ domy. Od roku 1867 nesly dvě vzniklé ulice svírající nový blok domů název Raduitova (Raduitgasse) a Joštova (Jodokstrasse). Počátkem 20. století byly „Fischerovy“ domy zbořeny a v letech 1906 až 1910 byla na jejich místě na základě projektu Ferdinanda Hracha vystavěna nová budova německé techniky (dnes Lékařské fakulty Masarykovy univerzity), která se stala součástí urbanistické kompozice tzv. okružní třídy vzniklé na místě bastionového opevnění (Kuča 2000, 102–103, 112; Zatloukal 1997).

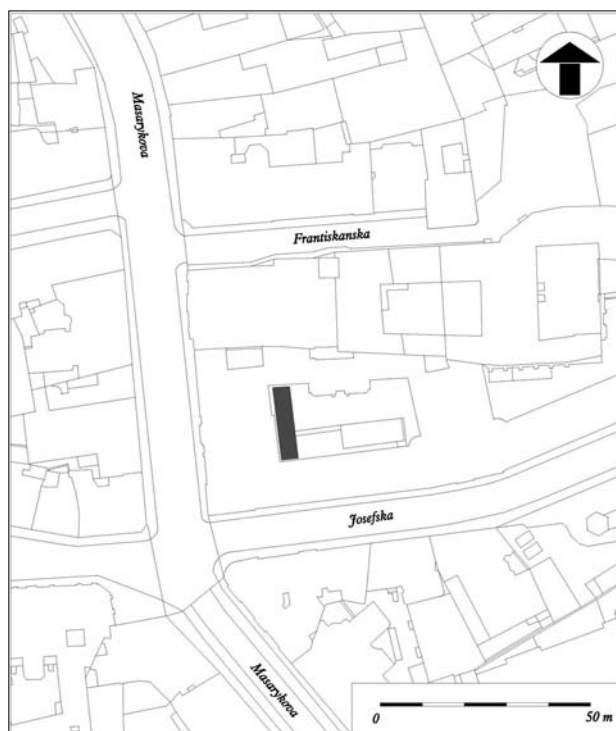
V daném prostoru se doposud uskutečnily čtyři záchranné archeologické výzkumy. První proběhl při rekonstrukci budovy Lékařské fakulty Masarykovy univerzity (Komenského náměstí 2), druhý se uskutečnil na dvoře domu Joštova 10, v případě třetího a čtvrtého výzkumu šlo o sanační sondy bloku 66 a 65a (Merta 1999, Merta et al. 1999, 39–40; Peška 2004; Peška et al. 2006a; Peška et al. 2006b).

V průběhu úprav na Komenského náměstí 2 byly archeologické situace dokumentovány pouze v rekonstruovaných prostorách pod jižním křídlem budovy. Archeologický výzkum ověřil na dotčeném území poměry svrchní

partie geologického podloží tvořené mohutnou sprašovou návějí.

V průběhu úprav suterénu jižního křídla budovy Lékařské fakulty Masarykovy univerzity byl odkryt cihlový základ/podesta pro nějaké dnes již neznámé zařízení, které zjevně souviselo s primární stavbou bývalého Technického učiliště vystavěného v letech 1858 – 1860 (Zatloukal 1995, 30; 2002, 252, 256, 259, 275).

Jako zajímavější a zároveň zásadnější se však ukázal relikv pyrotechnologického zařízení. Jednalo se o do sprašového podloží zahluobenou část velké kvadratické pece, z níž se dochovalo severovýchodní nároží a přilehlé stěny. Rozměry pece dosahovaly primárně rozměrů větších než 4,0×4,6 m. Její dochovaná hloubka pak více než 1,0 m. Vztah k původní úrovni terénu, ze které byla hloubena, neznáme. Zjišťovací sondou při severní stěně nebylo dosaženo dna. Nejnižší bod sondy byl cca 4 m pod stávajícím terénem v prostoru exteriéru budovy. Stěny byly tvrdě vypáleny, propálení do sprašového podloží dosahovalo mocnosti 0,2 až 0,3 m. Zásyp pece tvořila výplň odpadního charakteru obsahující minimální množství zlomků keramiky, zvířecích kostí, stavební keramiky (prejzy a cihly vysokého formátu), uhlíků a mazanic. Tahové kanály a obslužný prostor pece byly zřejmě situovány na jižní straně, a tedy zničeny v minulosti výstavbou. Dle ne zcela průkazných zlomků keramiky lze existenci pece přiřadit obecně pozdnímu středověku. Vzhledem k absenci jakékoliv suroviny a technických detailů nedokážeme jistě rozhodnout, zda se jednalo o pec cihlářskou nebo vápenickou. Vzhledem k velikosti a zahluobenosti do sprašové návěje se jako pravděpodobnější interpretace nabízí cihelna (obr. 11). Pro ni by svědčila i existence mohutného výkopu, který byl dokumentován při výzkumu doprovázejícím odvlhčení budovy v roce 1998 (Merta 1999). Ten byl původně považován za příkop barokního opevnění města, ale interpretace jakožto hliník je reálnější. Právě na severozápadní hraně hliníku by byla

Obr. 12. Masarykova 31 (A068/2014). Lokalizace výzkumu.

Abb. 12. Masarykova 31 (A068/2014). Lokalisierung der Grabungsstelle.

situována pec. Podobnou situaci vztahu pece ke hliníku známe z výzkumu cihelny na Žerotínově náměstí, která by mohla být teoreticky stejně stará (Merta, D., Merta J. 2001). Mohlo by se tak jednat o cihelnu, kterou do těchto míst, respektive jižněji, pro polovinu 14. století situuje na základě svého bádání Oldřich Vičar (Vičar 1966, 239, příloha Brno a jeho předměstí roku 1348).

Masarykova 31, parc. č. 223 (A068/2014). Středověk, novověk. Město. Záchranný výzkum.

V souvislosti s opravou kanalizace ve dvoře domu Masarykova 31 na akci „Havárie dešťové kanalizace v atriu objektu Masarykova 31, Brno“ proběhl v září 2014 záchranný archeologický výzkum (Holub 2014).

Předmětný prostor se nachází při nároží ulic Masarykova a Josefská. Severně navazuje komplex kláštera františkánů orientovaný do ulice Masarykovy průčelím kostela sv. Máří Magdalény (obr. 12).

Geomorfologicky se dnes zkoumaný prostor nachází v nadmořské výšce cca 214,00 m n. m., na mírném svahu, který pozvolna klesá východním a jihovýchodním směrem do inundace Ponávky, resp. Svitavského náhonu. Geologické podloží je tvořeno kvartérní sprašovou návějí. Na sprašové podloží nasedá holocénní půda, tvořená černohnědou humózní hlínou, tzv. černozemí.

Prostor, na kterém proběhl archeologický výzkum, se nacházel ve IV. městské čtvrti Quartale Menesense a byl její specifickou součástí osídlenou do roku 1454 židovským obyvatelstvem (platea Iudeorum). Nejbližší okolí zkoumaného prostoru prodělalo ve středověku několikerou změnu struktury zástavby a zřejmě i parcelace. První nastala rozšířením staršího sporadického osídlení z 12. a raného 13. století, druhá v souvislosti s převládnutím židovského osídlení v průběhu 13. a 1. poloviny 14. století, třetí po vyhnání Židů roku 1454 z Brna a předáním prostoru městu a čtvrtá při výstavbě františkánského kláštera s novým kostelem v 2. polovině 17. století. Poslední pak při výstavbě bloku nájemního domu na sklonku 19. století, který nahradil starší domy při dnešní Josefské i Masarykově ulici (Procházka 2000, 31, 53–55; Merta et al. 2000, 52–54; Procházka 2000, 105; Samek 1994, 205). Oldřich Vičar ve své historické topografii Brna v místě výzkumu žádnou parcelu nerekonstruoval. Na jeho rekonstrukčním plánu je celý prostor pod shora uvedeným názvem Platea Iudeorum (Vičar 1965).

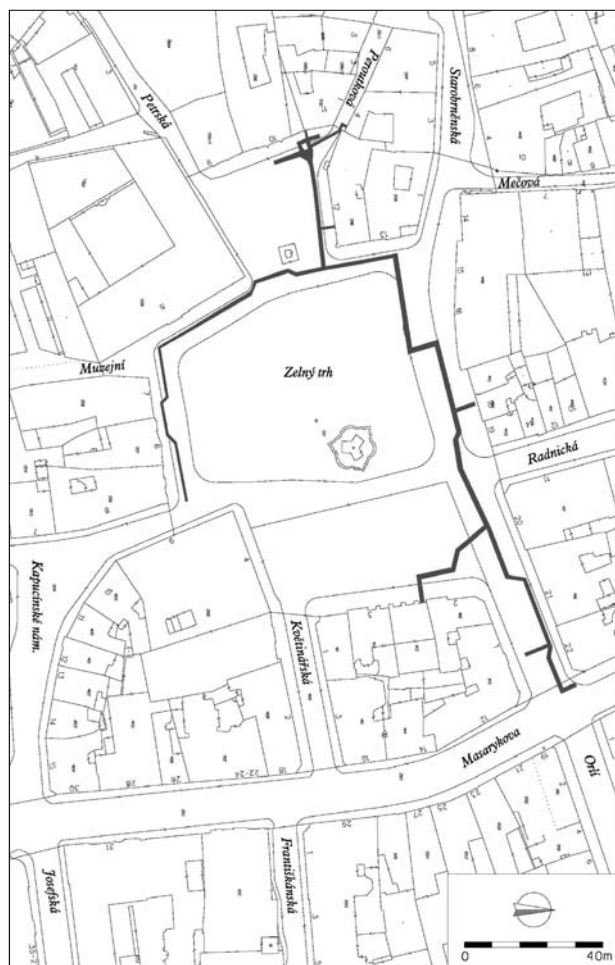
Geologické podloží lokality tvoří kvartérní sprašová návěj. Na ní je uložena holocénní půda charakteru černozemně, která však byla v místě výzkumu povětšinou odstraněna již v minulosti. Na základě výsledků výzkumu můžeme říci, že dotčený prostor byl osídlen již v období pravěku. Z blíže funkčně neurčeného výkopu byla získána keramika náležející mladší době bronzové. Na základě výzkumů v nejbližším okolí snad můžeme uvažovat o kultuře podolské, která je součástí rozsáhlého komplexu kultury popelnicových polí. Toto osídlení bylo následně překryto vrstvou, jejíž stáří nelze vzhledem k absenci nálezů blíže časově určit. Další osídlení již zcela spadá do období středověku. Vrcholně středověké osídlení zastupuje výkop, jež lze považovat za pozůstatek odpadní jímky, která by se nacházela v zadní části parcely na ulici České, dnes Josefské (Vičar 1965). Ve výseku zachycený sled uloženin můžeme na základě nečetných nálezů přisoudit období vrcholného středověku (13. – 14. století). Spíše až do období novověku lze zařadit zdivo, které je pozůstatkem základového zdiva severního křídla starší zástavby, která byla zbourána na přelomu 19. a 20. století. Zachycen byl zřejmě i výkop pro sklep, což naznačuje jeho zásyp tvořený třetihorním téglem, jenž bývá často užíván právě k zasypávání výkopů po dostavbě sklepa, respektive k izolaci jeho klenby.

Masarykova, Peroutkova ulice, Zelný trh, parc. č. 293, 391/1, 397 (akce A044/2014). Středověk, novověk. Město. Záchranný výzkum.

Archeologický výzkum byl vyvolán rekonstrukcí plynovodu a plynovodních přípojek na Zelném trhu. Jeho terénní část proběhla od 9. 6. do 9. 7. 2014.

Trasa plynovodu procházela z většiny části Zelným trhem, pouze malými úseky zasáhla také do Masarykovy a Peroutkovy ulice (obr. 13). Velká část výkopů se dotkla pouze recentních aktivit nebo geologického podloží. Jisté úseky prošly plochami, které již byly exkavovány

během záchranného archeologického výzkumu, realizovaného při souběžně prováděné stavbě „Zelný trh – rekonstrukce (akce A15/2014)“. Archeologický výzkum ověřil podmínky svrchní části geologického podloží, které tvoří kvartérní sprašová návěj. Na ni dosedá vrstva holocénního půdního typu, jenž se dochoval pouze v úseku dokumentovaném při Masarykově ulici. Ve většinové části dotčeného prostoru byl odstraněn v minulosti. Dokumentované situace prokázaly, že se tak stalo již v období středověku. Na podloží vznikla souvrství sestávající z komunikačních a odpadních vrstev, které se vytvořily v prostoru někdejšího trhu. Obdobná situace byla doložena ve zkoumané části Masarykovy ulice. S aktivitami, které se odehrávaly v prostoru náměstí, zřejmě souvisejí dokumentované výkopy. Většinou šlo o blíže neurčené jámy v západním koutě náměstí při domovním bloku Malý Špalíček. Tyto výkopy se teoreticky mohly vázat na měšťanské parcely. S vodohospodářstvím dané části města souvisejí segmenty zděných štol, dva z nich náležely novověkým vodododům. Jeden přiváděl pitnou vodu do kašny Parnas, druhý do Biskupského dvora. Další tři relikty štol (před čísly Zelný trh 2 a 16 a při severovýchodním nároží Zelného trhu 8) lze spojit s kanalizační sítí budovanou v 19. století (Černá, Zůbek 2014).

Obr. 13. Masarykova, Peroutkova, Zelný trh (A044/2014). Lokalizace výzkumu.

Abb. 13. Masarykova, Peroutkova, Zelný trh (A044/2014). Lokalisierung der Grabungsstelle.

Zelný trh, parc. č. 397 (akce A015/2014). Středověk, novověk. Město. Záchranný výzkum.

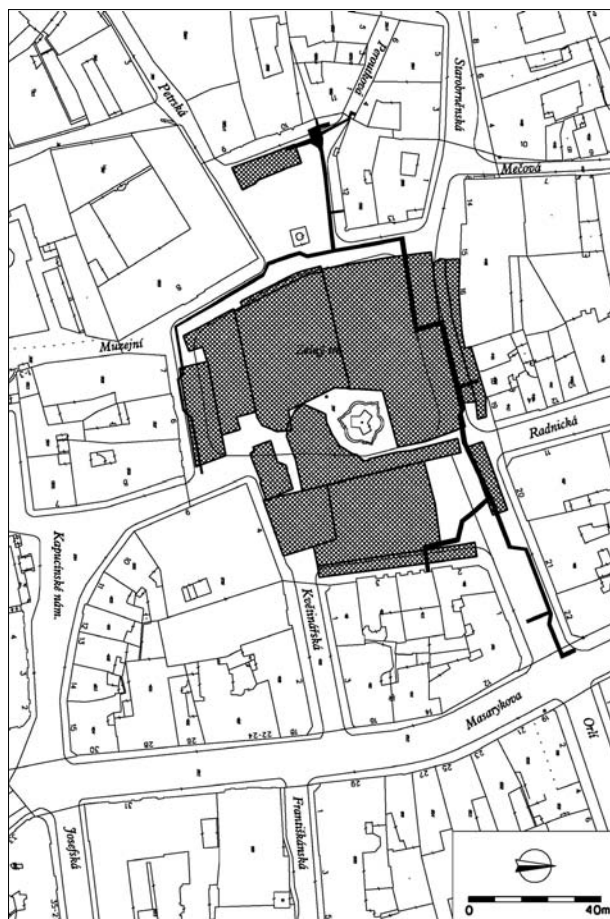
Záchranný archeologický výzkum byl vyvolán rekonstrukcí Zelného trhu (obr. 14). Terénní část výzkumu byla zahájena 10. 4. 2014 a pokračovat bude i v roce 2015.

O výsledcích akce budeme referovat souhrnně až po jejím ukončení. Doposud výzkum dokumentoval řadu aktivit souvisejících s existencí a provozem někdejšího náměstí, např. úpravy povrchu, objekty související s vodohospodářstvím, masné krámy, pranýř a podobně (Holub, Zůbek 2014; obr. 15, 16).

K. Ú. KRÁLOVO POLE

Božetěchova 13, parc. č. 560, 561 a 562 (A049/2013). Středověk, novověk. Vesnice. Záchranný výzkum.

V předstihu před započítím stavebních prací na parcelách č. 560, 561 a 562 v k. ú. Královo Pole byl v měsíci červnu a červenci 2013 realizován drobný archeologický výzkum na budoucím staveništi (Holub 2014a). Dotčený prostor se nachází v historickém jádru bývalé příměstské

Obr. 14. Zelný trh. Vyznačení ploch výzkumu akce A15/2014, které byly exkavovány v roce 2014 (šrafovaně), černě vyznačen průběh plynovodu (akce A015/2014). **Abb. 14.** Zelný trh. Bezeichnung der Grabungsflächen im Rahmen der Aktion A15/2014, die im Jahre 2014 freigelegt wurden (schraffiert), der Verlauf der Gasleitung ist schwarz markiert (Aktion A015/2014).

Obr. 15. Zelný trh (A015/2014). Letecký snímek náměstí v době výzkumu.

Abb. 15. Zelný trh (A015/2014). Eine Luftaufnahme des Platzes zur Zeit der Ausgrabung.

vsi Královo Pole, respektive v jeho pozdně středověkém rozšíření. Předmětná parcela se nachází západně osy bývalé vsi – dnešní ulice Božetěchova. Na jihu sousedí bezprostředně s budovou královopolské fary. Královo Pole a jeho okolí se nachází v oblasti tzv. brněnského masivu, konkrétně v jeho západním pásmu, pro které je typický výskyt granitů, granodioritů a dioritů.

Lokalita je situována na mírném svahu sklánějícím se k východu do údolí Ponávky, které zde tvoří snížení u Brněnského úvalu. Ten v oblasti Králova Pole dosahuje nadmořské výšky kolem 230 m n. m. Nadmořská výška povrchu podložních vrstev na ploše výzkumu se

pohybuje v rozmezí méně než 223,60 – 224,70 m n. m. (nívou přenesená spraš). V minulosti bylo údolí Ponávky využíváno hojně k rybníkářství. Jeden z rybníků, patřící sousednímu kartuziánskému klášteru, se nacházel severovýchodně od kláštera.

Geologický profil na lokalitě zastupují nivní sedimenty Ponávky, jimiž jsou převážně přeplavené spraše, tégly a půdy (Krejčí 1993).

Královo Pole je písemnými prameny doloženo již ve 40. letech 13. století. Datování nejstarší písemné zmínky o obci není dosud zcela potvrzeno, jedná se o zakládací listinu Herburského kláštera Cella sancte Marie v Brně

Obr. 16. Zelný trh (A015/2014). Zkoumaná plocha při Parnasu. Pohled od jihovýchodu.

Abb. 16. Zelný trh (A015/2014). Die Untersuchungsfläche bei Parnas. Blick von Südosten.

Obr. 17. Božetěchova 13 (A049/2013).
Lokalizace výzkumu.

Abb. 17. Božetěchova 13 (A049/2013).
Lokalisierung der Grabungsstelle.

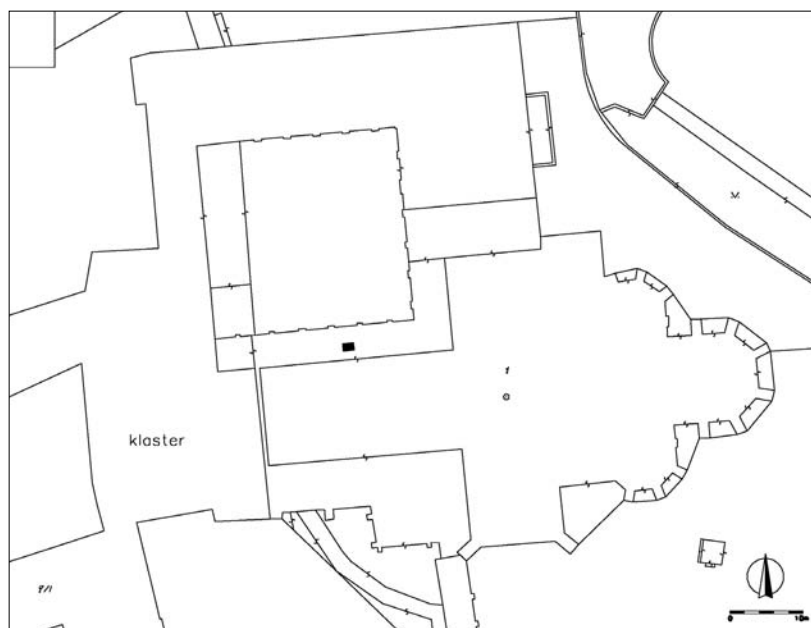
vydanou králem Václavem I. snad roku 1240, spíše však až roku 1243 nebo 1244. V ní se stvrzují klášteru majetky darované Oldřichem Černým mj. i v Králově Poli. Ve druhé polovině 13. století získali farní práva ke Královu Poli johanité ze starobrněnského špitálu sv. Ducha, kteří zde také r. 1279 nechali vysvětit kostel sv. Víta (Jan 2004, 26–29). Ve 14. století se pak díky brněnským berním knihám dovídáme více i o samotných obyvatelích Králova Pole. Jednalo se nejen o vlastní obyvatele vsi, ale i o brněnské měšťany, kteří zde drželi majetek. Roku 1347 se v písemných pramenech poprvé zmiňuje obec pod názvem Nová Ves (Newndorf, Nouauilla). Roku 1370 byly potvrzeny moravským markrabětem Janem Jindřichem nemalé zisky majetků v Králově Poli klášteru brněnských Augustiniánů. Nedlouho po té, již roku 1375 vydal Jan Jindřich listinu, v níž věnuje svůj příbytek (habitacione) v Králově Poli nově zakládanému klášteru kartuziánů (Jan 2004; Foltýn a kol. 2005, 196).

Ve vlastním centru Králova Pole a v areálu bývalého kartuziánského kláštera se odehrálo v posledním desetiletí několik archeologických výzkumů. Ty byly vždy vyvolány stavební činností. Již dříve, na přelomu 60. a 70. let 20. století, byly v areálu kláštera realizovány archeologické a architektonické (stavebněhistorické) výzkumy pod vedením J. Bukovského a D. Cejnkové (Bukovský 1991, 470–477, 520–534, 584–599; Bukovský 1994; Bukovský, Cejnková 1975). V letech 2001 – 2012 provedla společnost Archaia Brno, o. p. s., v areálu kláštera a v intravilánu bývalé středověké vsi Královo Pole několik záchranných archeologických výzkumů (akce A145/2001, A23/2002, A62/2002, A014/2003, A027/2003, A110/2003, A117/2003, A058/2004, A101/2004, A104/2004, A29/2005, A006/2006, A015/2006, A090/2006, A046/2007, A113/2007, A03/2008, A52/2008, A063/2008, A87/2008, A007/2009,

A014/2012, A018/2012). Informace o výzkumech byly předběžně publikovány na stránkách Přehledu výzkumů (Kováčik, Merta, Peška, Procházka, Sadílek 2001, 84–85; Holub, Kováčik, Merta, Peška, Procházka, Zapletalová, Zúbek 2002, 103–105; Holub, Kováčik, Merta, Peška, Zapletalová, Zúbek 2003, 74–75, 84–85; Holub, Kolařík, Merta, Peška, Polánka, Sedláčková, Zapletalová, Zúbek 2004, 65–66, 79–81, 83; Holub, Kolařík, Merta, Peška, Zapletalová, Zúbek 2005, 149, 158–159; Holub, Kolařík, Merta, Peška, Polánka, Sedláčková, Zapletalová, Zúbek 2006, 203–20; Holub, Kolařík, Merta, Peška, Polánka, Sedláčková, Zapletalová, Zúbek 2007, 437–438; Holub, Kolařík, Merta, Peška, Sedláčková, Zapletalová, Zúbek 2009, 345–347; Holub, Kolařík, Merta, Peška, Sedláčková, Zapletalová, Zúbek 2010, 395–402; Holub, Kolařík, Merta, Peška, Sedláčková, Zbrank, Zúbek v tisku).

Archeologický průzkum probíhal v prostoru při ulici Božetěchova na ploše o rozměrech 24,5×21,5 m (obr. 17). Přípravné práce na realizaci archeologického výzkumu spočívaly ve strojovém snížení terénu při ulici Božetěchova, kde se předpokládaly nejintenzivnější stopy osídlení. Během výkopových prací nebyl však na stavenišťě přivolán archeolog a skrývka tak zasáhla až 1 m pod povrch podložních vrstev. Tím byla většina archeologických situací v daném prostoru nenávratně zničena. K dokumentaci tak zůstaly pouze výrazně zahloubené objekty a obvodové řezy po obvodu vykopané jámy.

Z nálezové situace byly dokumentovány především výrazně zahloubené objekty sklepů a zděné konstrukce základových zdí staveb. Souběžně s ulicí Božetěchova, s mírnou odchylkou jihozápadním směrem byla dokumentována obvodová zeď původního, dnes sneseného domu. V severovýchodním koutě plochy byl k této zdi přiložen zděný sklep o rozměrech 6,5×2,5 m, původně

Obr. 18. Mendlovo náměstí 2b (A004/2014). Vyznačení plochy výzkumu.

Abb. 18. Mendlovo náměstí 2b (Platz; A004/2014). Bezeichnung der Grabungsfläche.

klenutý valenou cihelnou klenbou. Na jeho jižní straně byly zachyceny dva vstupy, jeden (starší) z prostoru uvažovaného průjezdu či ulice, druhý z interiéru domu. V severozápadním koutě vybíhala západním směrem chodba, původně opět klenutá cihelnou klenbou. Archeologickou situaci v prostoru severního okraje stavební jámy vyjadřuje řez P1. Nejmladší sledovanou aktivitou na řezu jsou planýrky nejmladší zděné zástavby a na ně navazující podlahové úrovně staveb budované v několika fázích. Dobře patrná byla také základová zdiva příček domu. Starší situace představují objekty zahloubené do sprašového podloží. Jednalo se o ražený sklípek – loch – a zásobní jámu. Oba objekty můžeme datovat do období středověku; zásobní jáma obsahovala nálezový materiál 15. století. V jihozápadním koutě zkoumané plochy byly zachyceny dva zahloubené objekty. V prvním případě se zřejmě jedná o pozůstatek sklípku či lochu. Na základě nálezového materiálu můžeme jeho zánik datovat do 16. století. Druhým pak byl do sprašového podloží hloubený sklep. Jedná se o nepravidelný výkop snad s pozůstatky otisků sloupů z konstrukce při stěnách. Z nálezového materiálu vyplývá, že zanikl někdy v průběhu 14. století. Zlomkově zachycen byl půdní horizont. Původní povrch terénu v této oblasti tak můžeme hledat na niveletě cca 224,60 m n. m. Při jižní obvodové stěně staveniště byl dokumentován řez P4. Dokumentovaný sled vrstev představuje zřejmě nárůst terénu po výrazných terénních úpravách v průběhu středověku. Teoreticky se však může jednat i o výplň rozsáhlého objektu. V řezu byly zachyceny dva blíže nespecifikované výkopy a základová zdiva snesené novověké zástavby. Při vjezdové bráně do staveniště byl dokumentován řez P5 s pozůstatky zahloubených objektů a na ně navazujícím sledem vrstev. Po ukončení první etapy archeologického výzkumu nebyl při postupujících stavebních pracích archeolog již dále kontaktován a bez dalšího dohledu došlo k strojovému odtěžení zbytku dosud nezkoumané parcely na ploše cca 95×26 m.

Archeologický výzkum v prostoru staveniště bytového domu Kadetka doložil intenzivní středověké osídlení v dané oblasti. V souladu s dosavadním poznáním můžeme předpokládat rozšíření vsi Královo Pole v průběhu 14. století severním směrem až do oblasti zasažené tímto archeologickým výzkumem. Zjištěné osídlení se projevuje především pozůstatky zahloubených staveb – sklepů a lochů. Více informací k charakteru osídlení nebylo kvůli nešťastnému způsobu komunikace s investorem stavby možné získat a většina archeologických situací a nálezů v tomto prostoru tak byla bez patřičné dokumentace zničena.

K. Ú. STARÉ BRNO

Mendlovo náměstí 2b, parc. č. 1 (akce A004/2014). Novověk. Klášter. Záchranný výzkum.

Záchranný archeologický výzkum byl vyvolán přípravnými pracemi vedoucími k osazení originálu sochy P. Marie z Morového sloupu na náměstí Svobody do jižního ramene ambitu bývalého kláštera cisterciáků na Starém Brně.

Výzkum se uskutečnil v únoru 2014 formou manuální plošné exkavace všech uloženin, které se nacházely v prostoru výkopu pro osazení sochy P. Marie (obr. 18). Postupováno bylo dle jejich stratigrafického sledu. Exkavace byla ukončena v požadované úrovni 204,45 m n. m. Výkop měl půdorys obdélníku o rozměrech 1,60×1,10 m, jeho hloubka činila 1,10 m. Většinu zkoumaných uloženin lze označit za novověké navážky. Dvě maltové vrstvičky zřejmě představovaly maltová lůžka někdejších podlah. Získán byl nepočetný soubor nálezů a vzorků s dominantním zastoupením zlomků středověkých a novověkých keramických nádob. Odebrány byly skleněné fragmenty, zvířecí kosti a zlomky železných předmětů (hlavně hřebíků). Několik zlomků skla pocházelo z vitrážových oken. Nalezen byl také segment olověného pásku.

Přinejmenším jedna z kostí mohla pocházet z chodidla lidské nohy. Ve vrstvách byly dále přítomny zlomky stavební keramiky (cihel, střešní krytiny – prežů i plochých střešních tašek; Kolařík, Zůbek 2014).

K. Ú. ŠTÝŘICE

Celní ulice, parc. č. 1471/2, Gallašova ulice, parc. č. 567/3, 567/1, Grmelova ulice, parc. č. 506/1, 506/2, 506/3, Havlenova ulice, parc. č. 620/1, 614/1, 614/3, Polní ulice, parc. č. 433/1, 386/2, 385/25, 385/18, Sobotkova ulice, parc. č. 508, ulice Vinohrady, parc. č. 1203/23, 1096, Vídeňská ulice, parc. č. 640/1, 441/1, 1220/4, 623, 607/4, 586/3, 588/13, 581/2, 1482/3, 1220/2, Vojtova ulice, parc. č. 471/1, 450/3 (akce A088/2013). Raný středověk, středověk, novověk. Sídliště, město. Záchranný výzkum.

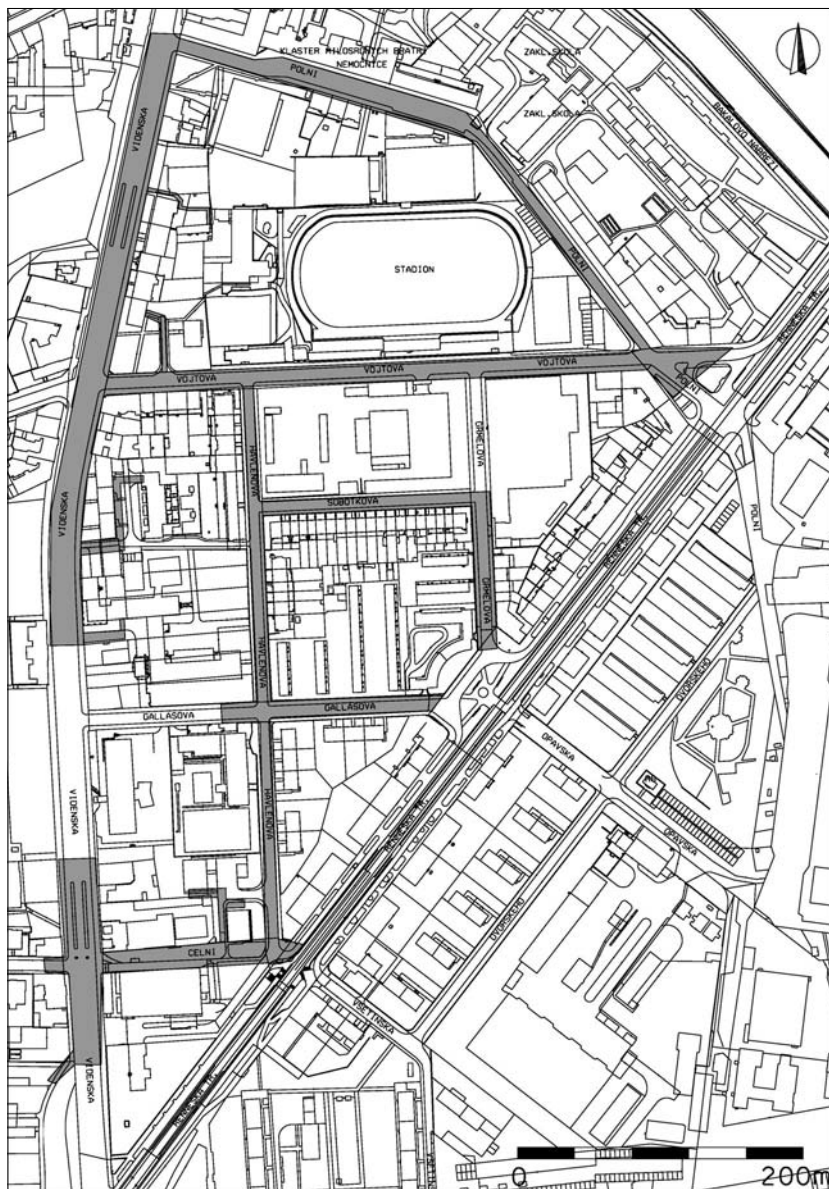
Záchranný archeologický výzkum byl vyvolán stavbou „Rekonstrukce plynovodů a přípojek v Brně, ul. Polní +5“, která se uskutečnila se zimní přestávkou v období od října roku 2013 do července roku 2014. Archeologický výzkum probíhal formou dohledu při výkopových pracích a dokumentací pozitivních archeologických situací.

Záchranný archeologický výzkum při rekonstrukci plynovodu na ulicích Polní, Vídeňské, Vojtově, Havlenově, Grmelově, Gallašově, Sobotkově a Celní (částečně taktéž zasáhl do prostoru ulice Vinohrady) přinesl velmi cenné informace k dějinám tohoto území již od pravěkého období, a to i přes skutečnost, že se jednalo jen o drobnou sondu v rámci tak rozlehlého území (obr. 19).

Geologické podloží je v prostoru zkoumané lokality tvořeno kvartérními sprašemi a sprašovými sedimenty,

kteří jsou uloženy na reliktech šterků a šterkopísku řeky Svratky. Svrchní část sprašového podloží je ukončena oranžovým prachovým sedimentem, na který nasedá holocenní půda typu hnědozemě.

Podle očekávání bylo zjištěno pokračování raně středověkého osídlení, dobře známého z prostoru při ulici Vídeňské a dnešní nemocnice u Milosrdných bratří (Zapletalová 2009, 192–210). V přípojkce plynovodu mezi domy Vídeňská 15 a 17 byly zachyceny minimálně 3 výkopy z tohoto období (11. – 12. století). Taktéž na ulici Polní byly kromě kulturních, příp. odpadních vrstev zachyceny četné výkopové aktivity. Z celkem 75 dokumentovaných výkopů jich bylo možné do raně středověkého období zařadit přibližně $\frac{1}{3}$. Vedle např. zásobní jámy, sloupových jam a několika větších sídlištních jam, byla dokumentována i 4 pyrotechnologická zařízení, která však náleží pravděpodobně až 1. polovině 13. století. Raně středověké osídlení pokračovalo i východním a jihovýchodním směrem, jak dokumentuje nález zásobní jámy s vypálenými stěnami v jižní části ulice Polní. S osídlením tohoto

Obr. 19. Brno – Štýřice (A088/2013). Prostor zasažený výkopy plynovodu.
Abb. 19. Brno – Štýřice (A088/2013). Der Raum mit Gräben für die Gasleitung.

Obr. 20. Brno – Víděnská (A019/2014). Plocha výzkumu.

Abb. 20. Brno – Víděnská (A019/2014). Die Grabungsfläche.

stáří lze taktéž počítat v prostoru ulice Grmelovy, odkud byly nečetné zlomky raně středověké keramiky získány ze „zkulturněného“ půdního horizontu, případně z nerozpoznaných objektů. Pouze dva ze šesti dokumentovaných výkopů se podařilo zařadit do období pravěku. Taktéž ve spodní části Sobotkovy ulice se místy podařilo zachytit svrchní část půdního horizontu s ojedinělými nálezy pravěkého a raně středověkého stáří.

Spíše sporadicky bylo zjištěno osídlení vrcholného a pozdního středověku (ulice Polní a Víděnská), což dobře koresponduje s dosavadními výsledky bádání i mladšími mapovými podklady. Osídlení se pravděpodobně koncentrovalo jen v severní části ulice Víděnské a snad v západní části ulice Polní. V místech ostatních výzkumem dotčených ulic (Vojtova, Grmelova, Sobotkova, Havlenova, Gallašova, Celní), které vznikly až v 1. polovině 20. století, resp. v roce 1930, lze předpokládat zahrady a hospodářsky obdělávanou půdu, jak doložil i mocný zahradní horizont ve východní části ulice Polní. V prostoru ulice Vojtovy pak do roku 1883 fungoval starobrněnský hřbitov. Tento se výzkumem nepodařilo zachytit, i když

Obr. 21. Brno – Víděnská (A019/2014). Pohled na plochu výzkumu.

Abb. 21. Brno – Víděnská (A019/2014). Ansicht der Grabungsfläche.

drobná štetová úprava v sondě přibližně uprostřed ulice Vojtovy by s jistou dávkou představivosti mohla být pozůstatkem úpravy některé ze hřbitovních cestiček.

Zachycena byla i novověká zděná zástavba na ulici Polní, jejíž umístění naznačuje posun dnešní uliční čáry. Relikty původní novověké zástavby vznikající podél Víděnské ulice snad již od konce 18. století byly zachyceny před domy Víděnská 41, 66 a jižně domu Víděnská 45. Dokumentovány byly i dva cihlové sklepy na ulici Polní.

Závěrem lze říci, že zjištěné informace výrazně přispěly nejen k doplnění, ale i k rozšíření dosavadních in-

formací o osídlení svrateckého pravobřeží již v období pravěku, dále i raného středověku a neméně i v novověkém období.

Vídeňská ulice, parc. č. 676/1, 678/1, 679 (akce A019/2014). Raný středověk, středověk, novověk. Pohřebiště, město. Záchranný výzkum.

V rámci výstavby „Bytový dům Vídeňská – III. etapa“ byl v měsících květnu až srpnu 2014 proveden záchranný archeologický výzkum navazující na předešlé etapy z let 2009 a 2012 – 2013.

Podle projektové dokumentace bylo vyměřeno 6 sond o velikosti 1,6×1,2–1,6 m, přičemž 5 z nich bylo archeologicky prozkoumáno. Následně byl investorem změněn projekt a po četných jednáních za přítomnosti zástupců Archeologického ústavu AV ČR, Brno, a Národního památkového ústavu, územního odborného pracoviště v Brně bylo rozhodnuto o nutnosti plošného výzkumu celého prostoru, který měl být stavbou zasažen dalšími, i když jen dílčími zásahy (obr. 20). Předmětná plocha tak bezprostředně navázala na plochu 03 z roku 2012 (Černá et al. 2014, 170–172). Výzkum není dosud laboratorně zpracován a doveden do náleзовé zprávy, proto o něm bude referováno jen stručně.

Zkoumaná plocha o rozměrech cca 24×6 m (obr. 21) byla situována v místech předpokládaného pokračování mladohradištního pohřebiště, což se také výzkumem potvrdilo. Zachyceno bylo 123 pohřbů, což v součtu z předešlých let dává prozatím 570 pohřbů na dané lokalitě. Počet zde původně pohřbených jedinců však bude vyšší, neboť bylo zjištěno i několik skládek lidských kostí.

Zemřelí byli ukládáni do obdélných hrobových jam, které byly orientovány přibližně ve směru západ – východ, resp. západo-jihozápad – východo-severovýchod, shodně se sakrální stavbou. Jednotlivé hroby vytvářely řady a většinou se respektovaly, zjištěny však byly i su-

perpozice hrobů, kterých přibývalo směrem k rotundě. Ve většině případů byli zemřelí uloženi v poloze na zádech s rukama podél těla, častěji též s dlaněmi v pánvi. Zbytky rakví v podobě zlomků dřev či železných hřebů byly zachyceny spíše ojediněle. Na základě terénního pozorování polohy kostí však můžeme předpokládat, že většina zemřelých byla ukládána do dřevěných schránek, byť se tyto přímo nedochovaly. Častým jevem bylo pohřbívání zemřelého do již existující hrobové jámy, přičemž starší jedinec byl odsunut ke kraji hrobové jámy. S milodary se již vpodstatě nesetkáváme, spíše se jedná o osobní vybavu zemřelých. Nejčastěji se nacházel ženský kruhový vlasový šperk, tzv. záušnice, ojediněle byl zjištěn prsten z barevného kovu a v jednom případě i mince.

Další osídlení lze přiřknout až období vrcholného, spíše pozdního středověku a novověku. Jedná se především o relikty zděné zástavby zachycené v severní části plochy výzkumu a drobné hospodářské stavby v zázemí parcel. Bez zajímavosti jistě nejsou ani pohřby 4 jedinců skotu uložených do samostatných výkopů v řadě za sebou či kruhová jáma s pohřbem husy.

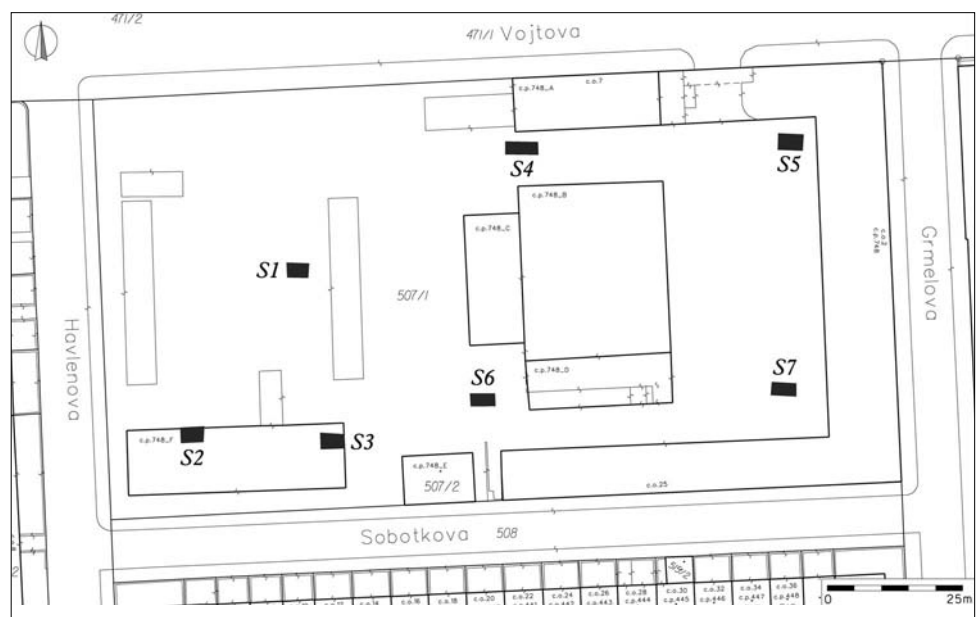
Vojtova, parc. č. 507/1, (akce A089/2014). Raný středověk, středověk, novověk. Pohřebiště, město. Záchranný výzkum.

Zjišťovací archeologický výzkum byl vyvolán přípravou stavby „Bytové domy Vojtova.“ Realizován byl v říjnu a listopadu roku 2014. Úkolem výzkumu bylo prokázat a případně vyloučit přítomnost pozůstatků historických aktivit, které by mohly být v kolizi s projektovanou stavbou.

Sledovaný prostor se nachází na katastrálním území Štýřice, v bloku mezi ulicemi Vojtovou, Havlenovou, Sobotkovou a Grmelovou (parc. č. 507/1), jižně od stadionu Moravské Slavie (obr. 22). Z hlediska historického

Obr. 22. Vojtova (akce A089/2014). Lokalizace výzkumu.

Abb. 22. Vojtova (Aktion A089/2014). Lokalisierung der Grabungsstelle.

Obr. 23. Vojtova (Aktion A089/2014). Pohled na sondu S5 s hroby s. j. 808 a 809.

Abb. 23. Vojtova (Aktion A089/2014). Blick auf Grabungsschnitt S5 mit Gräbern s. E. 808 und 809.

byl prostor od vrcholného středověku součástí extravilánu historického katastru Starého Brna, resp. pozdější Vídeňky a nacházely se zde polnosti. V severozápadním sousedství stával nejspíše od konce 13. do 90. let 18. století kostel sv. Václava s hřbitovem, který byl v roce 1870 rozšířen i do prostoru staveniště. Zrušen byl v roce 1883, kdy došlo k založení dnešního Ústředního hřbitova. Prostor byl využíván až do 30. let 20. století jako park, poté sloužil jako zázemí autobusové vozovny dopravního podniku. Celková plocha staveniště zaujímá plochu přibližně 11 250 m². Geomorfologicky se jedná o území v nadmořské výšce 207,20–209,70 m n. m., na mírném svahu, který pozvolna klesá severovýchodním směrem od úpatí Červeného kopce do inundace Svatky. Geologické podloží je tvořeno kvartérní sprašovou návějí z posledního glaciálu. Na sprašové podloží nasedá holocenní půda (0,30–0,70 m) tvořená černohnědou humózní hlínou, tzv. černozemí.

V roce 1929 bylo narušeno sídliště na nároží dnešní Vojtovy a Grmelovy ulice. Kromě atypických pravěkých nálezů tu byly rozpoznány předměty z počátku velkomoravského období (8. – 9. století) a mladší doby hradištní (11. – 12. století). V roce 2011 byly při rekonstrukci kanalizace na křižovatce ulic Vojtovy a Havlenovy dokumentovány objekty náležející do období 11. a 12. století.

Pro potřeby zjišťovacího archeologického výzkumu bylo navrženo celkem sedm zjišťovacích sond (S01–07). Tři sondy byly umístěny do míst projektovaného bytového domu se startovacími byty (S01–03), dvě sondy do prostoru bytového domu s pečovatelskou službou (S05, S07) a dvě do plánovaného mezilehlého veřejného parku (S04, S06). Všechny sondy byly primárně zacíleny na úkol zjistit přítomnost, stav dochování a intenzitu pravěkého a raně středověkého osídlení, případně jiných aktivit. Rovněž bylo počítáno s možností objevu paleolitického osídlení lokality. Sondy S4 až S7 byly zároveň projektovány do míst bývalého starobrněnského hřbitova, který v těchto místech fungoval od roku 1870 do roku 1883, kdy došlo k jeho přesunu na dnešní Ústřední hřbitov. Jejich úkolem bylo zjistit přítomnost či absenci pohřbívání v jednotlivých částech hřbitova za účelem určení přibližného počtu hrobů ohrožených stavebními pracemi.

Výzkum byl zahájen v prostoru všech sedmi sond strojním odstraněním recentních navážkových vrstev přibližně na úroveň terénu odpovídající počátkům novověkých stavebních aktivit (30. léta 20. století), resp. přibližně na původní terén hřbitova z let 1870 – 1883 (cca 0,70–1,20 m). Ze strojně snížené úrovně sond bylo pokračováno standardními archeologickými metodami. V případě sond S02 a S03 byl po umělých vrstvách (cca 0,25 m) postupně snížen terén až na úroveň sprašového podloží z období posledního glaciálu. V sondě S01 byly exkavovány dva pravěké výkopy. V sondách S04 až S07 bylo nejprve přikročeno k výzkumu zachycených novověkých hrobů. Exkavovány byly pouze ty, které celou svojí plochou zasahovaly do prostoru sond. Po vyzvednutí pohřbů došlo k výkopu rozpoznávaných pravěkých a raně středověkých objektů (S04, S07). Následně byly v sondách S05, S06 a S07 výtýčeny dílčí sondy, ve kterých došlo k snížení terénu po přirozených případně umělých vrstvách na úroveň sprašového podloží z období posledního glaciálu. V sondě S05 byly dodatečně v rámci dílčích sond exkavovány další objekty pravěkého a raně středověkého stáří. Pro zjištění skladby svrchní části geologického podloží byl v sondě S04 proveden geologický vrt do hloubky 4,30 m od současného povrchu. Po ukončení archeologického výzkumu byly všechny sondy strojně zahrnuty.

Podloží bylo ve všech sedmi sondách reprezentováno kvartérní sprašovou návějí z posledního glaciálu. Na sprašové podloží nasedala holocenní půda (0,30–0,70 m), tvořená černohnědou humózní hlínou, tzv. černozemí. Původní sklon terénu odpovídal přibližně dnešnímu stavu, původní terén klesal směrem k východo-severovýchodu.

Výškový rozdíl úrovně původního terénu mezi sondou S02 a S05 (vzájemná vzdálenost 120,00 m) činil 1,60 m.

Výzkum potvrdil poměrně intenzivní osídlení prostoru v raném středověku, a to především v období 11. a 12. století. V sondě S07 bylo toto osídlení reprezentováno výkopem rozměrné sloupové jámy, pravděpodobně pozůstatku větší nadzemní stavby. Další objekt neznámé funkce z uvedeného období byl zachycen i v sondě S05. Druhotně jsou nálezy zaznamenávány i ve výplních novověkých hrobových výkopů. Raně středověké osídlení je součástí rozsáhlého sídliště na pravém břehu Svratky, dokumentovaného již více akcemi v okolí, fungující jako hospodářské zázemí raně středověkého brněnského hradu.

Ve 12. století v těchto místech osídlení pravděpodobně zaniká, koncentruje se podél komunikace v místech dnešní Vídeňské ulice (případně Polní) od bývalého kostela sv. Václava až k brodu (mostu) přes řeku Svratku. Zkoumaný areál se stal pravděpodobně okrajovou neosídlenou plochou využívanou jako polnosti. Na vyobrazeních z poloviny 17. století probíhala v poloze dnešní Vojtovy ulice cesta lokálního významu.

V roce 1866 nebo 1870 byl do prostoru staveniště rozšířen starobrněnský hřbitov. Výzkumem byl zachycen v sodách S04, S05, S06 a S07. Reprezentován je severojižně orientovanými řadami hrobů, mezi nimiž se nacházely cestičky zpevněné štěrkem. Celkem se podařilo zachytit půdorysy 19 hrobových jam. K výzkumu bylo vybráno pouze osm hrobových jam, které se celým svým půdorysem nacházely v prostoru zjišťovacích sond. V nich bylo nalezeno celkem 17 kostrových pohřbů dospělých i dětí (obr. 23). Hrobové jámy byly přibližně obdélného půdorysu o délce 1,90–2,20 m a šířce 0,7–0,8 m. Zahloubeny byly v případě dospělých jedinců do hloubky cca 1,4–1,6 m. Byly delší stranou orientovány ve směru západ – východ a na západní straně byly zpravidla nepatrně rozšířeny. Zасыпány byly výhradně hlínou získanou z výkopu, tvořenou promísenou spráší s půdním typem. Výplně obsahovaly roztroušené lidské kosti, které se do nich dostávaly při vícenásobných pohřbech. Dětské hrobové jámy, zachycené v sondě S06 a orientované podél hřbitovní cesty severojižně, byly menší (1,0×0,6 m) a mělčí (0,80 m). Krátká doba užívání hřbitova (13 – 17 let) zabránila změnám v organizaci prostoru. V terénu jsou proto zachovány vzájemně se neporušující hrobové jámy v pravidelných rozstupech od sebe (0,50–0,70 m ze všech stran). Výzkum zachytil až překvapivě časté vícečetné využití jam, s ohledem na poměrně krátkou dobu užívání hřbitova. Ani v jednom hrobu, vyjma dětských, se nenacházel pouze jeden zemřelý. Ve všech zkoumaných hrobových jámách byli uloženi alespoň dva zemřelí, v případě hrobu s. j. 502 byly v hrobě 3 jedinci (u jedné ženy byl nalezen i nenarozený plod s. j. 807) a v hrobě s. j. 500 šlo dokonce o 4 jedince (dva z nich pohřbeni zároveň; s. j. 808, 809). Standardní pro období 19. století je výbava zemřelého různými křížky, svatými obrázky apod.

Zemřelí byli ukládáni samozřejmě převážně v natažené poloze na zádech do dřevěných rakví (ve dně výkopů 501 a 509 byly dochovány i otisky nohou rakví). Ve dvou případech (S04, S05) došlo k nerituálnímu pohřbení dvou jedinců současně. Byli vhozeni do hrobové jámy po břiše, hlavami na protilehlé strany. Jedna žena měla mezi stehny pravděpodobně posmrtně vypuzený šestiměsíční plod. Poměrně časté jsou doklady pitvání – odříznutá kalva lebky a rozřízlý hrudník (4 jedinci). Exhumace ostatků ani v jednom zkoumaném případě nebyla nedoložena, i když ji musíme v jisté míře předpokládat. Ze zjišťovacího výzkumu rovněž vyplývá, že hřbitovní oddělení nacházející se dnes jižně od Vojtovy ulice bylo do roku 1883 zcela zaplněno. Hřbitov byl zrušen roku 1883 a nahrazen dnešním Ústředním hřbitovem. Hrobová místa však byla likvidována postupně ještě na počátku 20. století. Ze hřbitova byl vytvořen park využívaný až do 30. let 20. století, který byl narušen výstavbou dnešní Vojtovy ulice (před 1. světovou válkou). Prostor staveniště poté sloužil jako zázemí autobusové vozovny Dopravního podniku.

K. Ú. ZÁBRDOVICE

Milady Horákové, parc. č. 533/1, 533/2 (A010/2014). Středověk, novověk. Předměstí. Záchranný výzkum.

Archeologický výzkum se uskutečnil v souvislosti se stavbou „Brno, Milady Horákové – rekonstrukce kanalizace a vodovodu“; provedla ho společnost Archaia Brno, o. p. s. Výzkum probíhal formou dohledu výkopových prací stavby (obr. 24). Pokud byly přítomny archeologické situace, byly začištěny a dokumentovány. Většinou se jednalo o relikty někdejší zástavby. Dokumentovány byly vybrané profily zachycující skladbu terénu nebo relikty torzální historické architektury. Většinou se jednalo o vrstvy podloží či navážky tělesa hráze Hutterova rybníka.

Ulice, probíhající přibližně v trase historické komunikace od severních brněnských předměstí k Zábrdovicím a Husovicím, je poměrně členitá. Její západní úsek poblíž křižovatky s ulicí Koliště pozvolna klesá směrem k inundaci říčky Ponávky. Geologické podloží v této části je tvořeno jednak sprašemi či sprašovými hlínami a na nich vytvořenou holocénní půdou, jednak fluvialními sedimenty Ponávky (šterky, šterkopisky, písky a povodňové hlíny). Při jižní straně této části ulice ovlivňovalo geologickou situaci ještě zátopové území drobného vodního toku, zvaného snad v novověku Grottenbach, Žabí potok (Vičar 1966, 228, s odkazy na ikonografické prameny). Tento potok vytékal od Švábky, respektive možná až z Cimply, protékal severně od městských hradeb. Přibližně v místech dnešního náměstí 28. října napájel velký rybník, znovu z něj vytékal a vléval se přibližně v místech dnešní budovy IBC do Ponávky. Jeho meandrovitý průběh byl zachycen výzkumem Ústavu archeologické památkové péče Brno v letech 2000 – 2001 v zadní části parcely domu Milady Horákové č. 6. Říčka Ponávka protékala přibližně v místech dnešního náměstí 28. října a ulice Příkop, v letech 1882 až 1884 byla zatrubněna

Obr. 24. Milady Horákové (A010/2014). Lokalizace výzkumu.

Abb. 24. Milady Horákové Straße (A010/2014). Lokalisierung der Grabungsstelle.

a svedena do podzemí (Kuča 2000, 149). Dnešní povrch se na pravém břehu Ponávky pohybuje v nadmořské výšce 207,80 a 209,50 m n. m.

Levý břeh Ponávky tvoří prudký západní svah vyvýšeniny, na níž se nachází čtvrť Černá Pole a část bývalého Horního Cejlu. Zde ulice opět leží na sprašových návějí. Nadmořská výška na vrcholu svahu při křižovatce s Černopolní ulicí činí 223,60 m n. m.

Dnešní ulice Milady Horákové navazuje na historickou komunikaci do Zábrdovic. Ta však vedla ještě roku 1909 jen po dnešní Francouzskou ulici, kterou pokračovala dále. Jako její nejstarší název se uvádí Teichdamm, po roce 1854 se jmenovala Franz-Josef-Strasse. Po 1. světové válce nesla název Francouzská až do roku 1942, kdy byla na krátkou dobu přejmenována na Freiherr-von-Neurath-Strasse. Po 2. světové válce se nejprve vrátil původní název, roku 1946 byla pojmenována

po Winstonu Churchillovi, roku 1948 po Janu Masarykovi a v letech 1952 – 1990 byla třídou Říjnové revoluce. Francouzská ulice zůstala s výjimkou období 2. světové války dodnes u svého prvorepublikového názvu. Merhautova ulice začala fungovat až od roku 1907, tehdy jako Senefelderova (Flodrová 1997, 67, 148–149, 151; Kuča 2000, 329). Svahy Černých Polí byly do 19. století využívány zemědělsky, převážně jako vinice.

Při křižovatce s ulicemi Černopolní a Merhautovou, v šachtě Š24 bylo dokumentováno složení terénu až do hloubky 5,30 m (od úrovně 223,57 do 218,27 m n. m.). Svrchní část (0,75 m) byla tvořena recentními úpravami komunikace, pod nimi se nacházelo geologické souvrství makroskopicky rozčleněné do 9 úrovní.

V křižovatce s ulicemi Francouzskou, Příční a Traubovou byla ve výkopu kanalizace dokumentována skladba terénu až do hloubky 4 m (od úrovně 209,31 do 205,31 m n. m.). Svrchní část (1,05 m) byla tvořena recentními úpravami komunikace. Následovalo geologické souvrství. Mělo dvě základní úrovně. Horní část (1,10 m) tvořila vrstva hnědošedé plastické hlíny.

Nasedala na vrstvu světle modrozeleného jílu neogenního stáří (tzv. tégl). Dokumentovány byly relikty konstrukcí náležející zástavbě parcely domu, který je na plánu z roku 1906 označen jako Hutterova 2. Některá zdíva náležela vlastní budově, která stávala při ulici, další lze přiřadit ke dvorní zástavbě. Zachyceny byly také relikty z cihel zděné kanalizace. Dokumentované konstrukce lze datovat do 19. a 1. poloviny 20. století. Dům byl zbourán při výstavbě ulice na konci 30. let 20. století.

V šachtě Š17 v prostoru při křižovatce s náměstím 28. října a ulicí Příkop bylo dokumentováno složení terénu až do hloubky 2,80 m (od úrovně 207,90 do 205,10 m n. m.). Svrchní část (0,85 m) byla tvořena recentními úpravami komunikace, následovalo souvrství tvořené uloženinami, které lze označit za navážky tělesa hráze Hutterova rybníka. Obdobnými uloženinami procházela také rozrážka vedená ze šachty Š17 směrem k západu.

Zde byl dokumentován profil P5. V šachtě Š2 bylo dokumentováno složení terénu až do hloubky 4,50 m (od úrovně 207,65 do 203,15 m n. m.). Opět byly zachyceny vrstvy náležející ke hmotě rybníční hráze. Spodní uložení je možné označit snad za náplavovou (nivní) vrstvu. Obdobná situace byla dokumentována také ve výkopu kanalizace vedené ze šachty Š2 směrem na západ. Složení terénu zde bylo popsáno až do hloubky 5,70 m (od úrovně 207,65 do 201,95 m n. m.). Náplavové vrstvy, popřípadě navážky hráze byly dokumentovány také na dvou profilech v rozrážce, která směřovala ze šachty Š2 k jihovýchodu. Na profilech byla zachycena také cihlová zdiva. Zřejmě se jednalo o kanalizační stoku. Vnitřní šířka štol by činila 1,30 m. Není vyloučeno, že by mohlo jít o pozůstatek systému, který na hrázi zajišťoval vodní režim Hutterova rybníka („kanalizovaná propust“?). Ponávka, která rybník napájela, byla po jeho zrušení svedena do štol, která je zachována dodnes. Některá zde dokumentovaná zdiva náležela domu, označeném na plánu z roku 1906 jako dům 34 na ulici Františka Josefa.

Další archeologické situace byly dokumentovány v prostoru mezi křižovatkou s náměstím 28. října a třídou Kpt. Jaroše. V šachtě Š4 bylo dokumentováno složení terénu až do hloubky 4,40 m (od úrovně 207,93 do 203,53 m n. m.). Horní část zaznamenaného souvrství tvořily vrstvy, které lze označit za navážky tělesa hráze Hutterova rybníka. Dosedaly na uložení, která měla charakter půdního typu. Její mocnost činila 1,20 m. Ležela na sprášové návěži. Vrstva půdního typu byla dokumentována také ve výkopu kanalizace před domem č. 7 a domem č. 9. V prvním případě se jeho povrch nacházel v hloubce 3 m (204,80 m n. m.) a mocnost dosahovala 1,10 m, ve druhém případě v hloubce 3,70 (204,10 m n. m.) a jeho mocnost činila 0,60 m. Ve výkopu před průčelím domu č. 18 byly dokumentovány suterénní prostory vyzděné cihelným zdivem. Vznikly ražbou do vrstev hráze rybníka (vrchol klenby se nacházel v hloubce 1,60 m – úroveň 206,20 m n. m.). Je otázkou, zda jde o sklepy náležející k někdejšímu domu č. 18, jehož majitelé tak rozšířili sklepní prostory i pod povrch komunikace, nebo se jedná o starší stavbu související s provozem hráze Hutterova rybníka.

Ve výkopech sledovaných v prostoru mezi křižovatkou s třídou Kpt. Jaroše a ulicí Koliště byla dokumentována zdiva asanované zástavby z 19. a 20. století. Jednalo se o někdejší domy č. 2-4, č. 3 a č. 6. Segmenty zděných konstrukcí byly zachyceny také ve výkopech při třídě Kpt. Jaroše. Zde žádnou zástavbu neznáme. Zajímavá v tomto ohledu byla konstrukce interpretovaná jako vyzdění východní stěny a část valené klenby podzemní prostory. Vyloučit asi musíme možnost, že se jedná o část sklepa. Jako pravděpodobnější se jeví, že šlo o vyzdění štol. Je otázkou, zda souvisí se systémem kanalizace z 19. a 20. století, nebo může jít o nějakou starší stavbu, související s provozem hráze. V těchto místech z ní vytékal potok. Na historických vyobrazeních je patrné přemostění, aby byl zachován průjezd komunikace vedoucí

po koruně hráze. Zaznamenaný povrch půdního typu se v daném prostoru nacházel v hloubce 1–1,40 m.

Archeologický výzkum přinesl důležité informace napomáhající k rekonstrukci dějinného vývoje předmětného prostoru. Získal poznatky o reliéfu a skladbě terénu a jeho někdejších podmínkách. Výzkum potvrdil, že západní část ulice je usazena na tělese hráze někdejšího Hutterova rybníka. Dokumentovány byly reliktů zástavby, která se po zániku rybníku začala v těchto místech rozvíjet během 19. a 20. století, a jejíž část se nedočkala dnešních dnů. Ve východní části ulice budované nově ve 40. letech 20. století prostřednictvím hlubokého zářezu do svahu, byla většina archeologických situací a rovněž svrchní část geologického podloží zničena.

K. Ú. ŽABOVŘESKY/K. Ú. PISÁRKY

Bráfova ulice (k. ú. Žabovřesky; parc. č. 72/1, 73/3, 4847/2); Žabovřeská ulice u domu č. p. 151 (k. ú. Pisárky; parc. č. 827/1, 841, 842, 844, 846, 847, 867/1; A014/2014). Novověk. Záchraný výzkum.

Zjišťovací archeologický výzkum byl vyvolán přípravou stavby „Silnice I/42 Brno, VMO Žabovřeská I.“. Úkolem výzkumu bylo prokázat, případně vyloučit přítomnost pozůstatků historických aktivit, které by mohly být v kolizi s projektovanou stavbou.

Sledovaný prostor se nachází na katastrálních územích Žabovřesky a Pisárky, v jižní části Bráfovy ulice (S1 a S2, k. ú. Žabovřesky; parc. č. 72/1, 73/3, 4847/2) a na Žabovřeské ulici u domu č. p. 151 (S3 a S4, k. ú. Pisárky; parc. č. 827/1, 841, 842, 844, 846, 847, 867/1). Všechny sondy se z hlediska historického vývoje nacházely od vrcholného středověku na katastru obce Žabovřesky, S1 a S2 asi 800 m jihovýchodně od historického intravilánu obce, S3 a S4 1550 m jižně intravilánu, v těsné blízkosti Kamenného mlýna na řece Svratce (obr. 25).

Zkoumaný prostor leží na východním svahu průlomového údolí řeky Svratky mezi Pisáreckou a Žabovřeskou kotlinou. Jedná se o západní okraj komplexní vyvýšeniny Masarykovy čtvrti. Svah je tvořen horninami brněnského masívu, je součástí centrální metabazitové zóny, v níž vystupuje poměrně rozsáhlá křemenného dioritu. Na horniny Brněnského masívu přímo nasedají terciérní mořské uloženiny miocenního stáří (spodní baden). Ve svrchní části je neogenní souvrství reprezentováno zelenošedými vápnitými jíly, na které nasedají fluvialních uloženiny Svratky. Na bázi fluvialního souvrství se nachází terasa s hnědými až šedohnědými hlinitými šterky až šterky s příměsí jemně zrnité zeminy nebo hlinitými písky. Jedná se o uloženiny řeky Svratky, jejichž sedimentace proběhla v období pleistocénu. Nadmořská výška terénu se pohybuje v intervalu 208,00–211,50 m n. m.

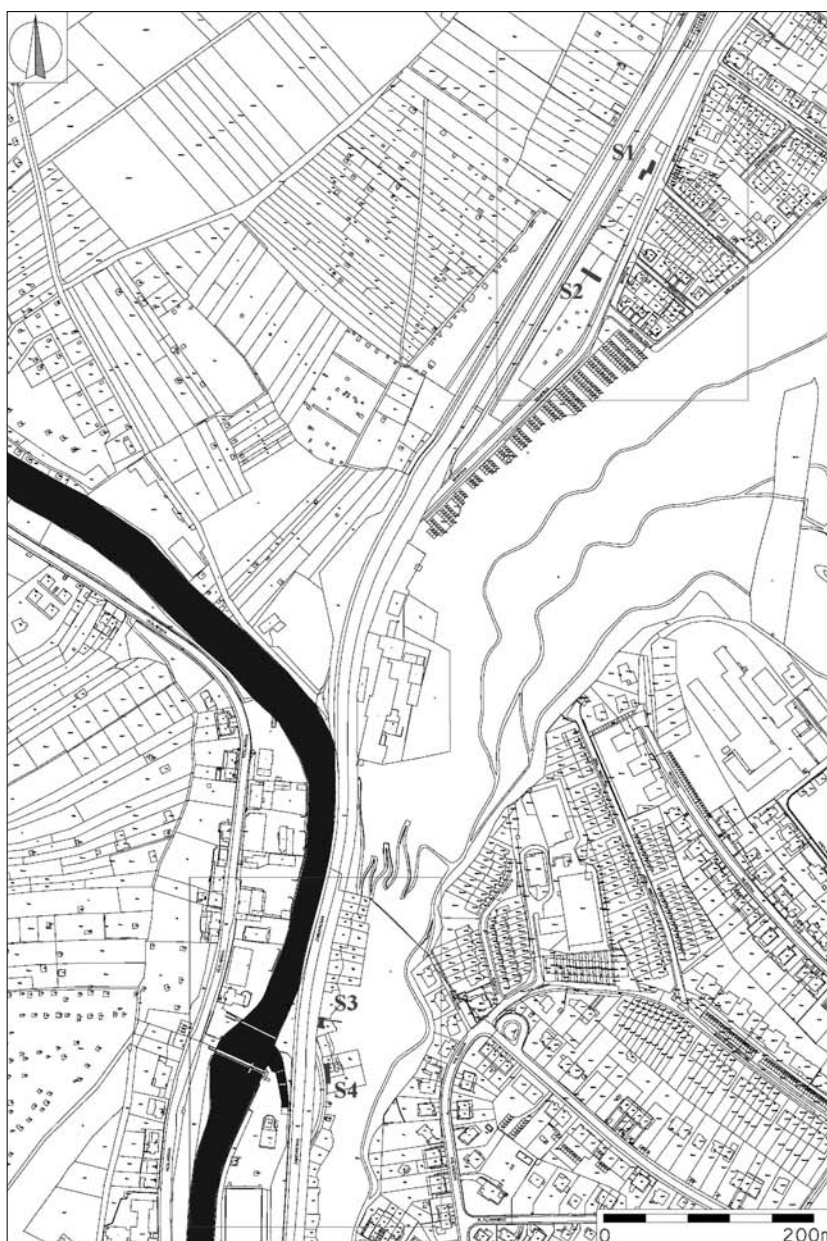
Zkoumaný prostor historicky původně náležel celý k obci Žabovřesky a byl spjat s její historií. Původně šlo o zeměpanskou obec, z níž byly placeny desátky kapli

sv. Oldřicha a Prokopa na Starém Brně. Později bylo farní právo přeneseno na starobrněnský kostel sv. Václava. Před rokem 1314 se ves stala šlechtickým statkem, neboť je zde uváděn alodiální dvůr. Farní správa dále přešla na starobrněnský kostel Panny Marie a roku 1323, kdy došlo k založení kláštera cisterciáků, byla přenesena na komínský kostel sv. Vavřince. Statek střídavě drželi brněnští měšťané a drobná šlechta. Roku 1469 byly Žabovřesky a Manice na příkaz krále Matyáše zapsány královopolskému kartuziánskému klášteru do zemských desek a připojeny ke královopolskému panství, u něhož zůstali až do roku 1848 (Manice zanikly). Roku 1919 byly Žabovřesky připojeny k Brnu. Tvrz v Žabovřeskách zanikla v 2. polovině 15. století, roku 1490 se uvádí již jako tvrziště. Vrchnostenský dvůr přetrval až do 18. století, kdy byl rozparcelován a na jeho polnostech byla podél cesty do Brna založena osada Vnohrádky, připojená roku 1843 k Žabovřeskům, s nimiž byla roku 1930 sloučena. Ve vsi se nacházela vrchnostenská hospoda a patřil k ní i Kamenný mlýn na Svatce, který byl pronajímán.

Do míst sond S1 a S2 začíná pronikat výstavba až po roce 1900. Prostor se nachází na hraně inundačního území řeky Svatky a až do výstavby Brněnské přehrady byl při zvýšených stavech vody pravidelně zaplavovaný. Z tohoto důvodu se zde nacházely spíše louky a zeleninové zahrady, než orná půda. Izolované od ostatní zástavby Žabovřesk, na mírném svahu východně od inundace, vznikla pod Wilsonovým lesem (dříve Císařským) řada vilek po severní straně ulice Jana Nečase (dříve Mojžírova ulice). Nejjižnější část tohoto území byla v roce 1928 zastavěna experimentální funkcionalistickou kolonií Nový dům tvořenou 16 volně stojícími i řadovými domy. Prostor mezi ulicí Jana Nečase a kolonií Nový dům byl zastavěn ve 30. letech 20. století.

Sondy S3 a S4 se nacházejí na místě bývalé osady Kamenný mlýn. Ta vznikla až v 19. století kolem původně středověkého mlýna, připomínaného poprvé roku 1366 jako pustý. Mlýn patřil vždy k Žabovřeskům a s nimi se roku 1468 dostal do vlastnictví kartuziánského kláštera v Králově Poli. Roku 1785 stály u mlýna jen 2 chalupy. Roku 1834 už zde stálo 9 domů, které byly seskupeny podél úzké cesty spojující Žabovřesky se Starým Brnem. Dnes území náleží ke katastru Pisárek. Zachovala se jen malá kaplička nad tramvajovou tratí (Kuča 2000; Slavík 1897).

Dvě sondy byly umístěny do prostoru bývalé zahrádkářské kolonie mezi ulicemi Žabovřeskou a Bráfovou při ústí ulic Nohavicovy (S1) a Petřvaldské (S2) v k. ú. Žabovřesky (parc. č. 72/1, 73/3, 4847/2). Sondám S1 a S2 bylo kladeno za cíl zjistit, zda se v těchto místech ještě nachází inundační zóna Svatky nevhodná pro osídlení, nebo zda byl již tento pro-

Obr. 25. Bráfova, Žabovřeská (A014/2014). Lokalizace výzkumu.
Abb. 25. Bráfova, Žabovřeská (A014/2014). Lokalisierung der Grabungsstelle.

stor v minulosti vyvýšen nad říční nivu a tím pádem příhodný k pravěkému nebo raně středověkému osídlení. V případě obou sond bylo nejprve přikročeno k odstranění recentních navážkových vrstev pomocí strojní mechanizace na úroveň povrchu geologického podloží tvořeného povodňovými hlínami. U sondy S1 byly v počáteční fázi zachyceny výkopy inženýrských sítí, proto došlo k jejímu přeložení k severovýchodu. Na strojně snížené úrovni sond byly vytyčeny lokální sondy o rozměrech 2×3 metry (S1a, S1b, S2a, S2b, S2c), ve kterých bylo pokračováno ve snižování terénu po umělých vrstvách o mocnosti 0,25–0,30 m až na úroveň hladiny spodní vody. Za sondy S1b byly odebrány vzorky na laboratorní geologickou analýzu.

Sondy S3 a S4 byly umístěny v místech bývalé osady Kamenný mlýn severně (S3) a jižně (S4) od domu Žabovřeská 14 v k. ú. Pisárky (parc. č. 827/1, 841, 842, 844, 846, 847, 867/1). Sondy S3 a S4 měly za úkol zjistit stav dochování zbytků zděných staveb v prostoru jižního portálu projektovaného tramvajového tunelu, známých z ikonografických pramenů, případně odkrýt jejich předchůdce. I zde bylo nejprve přikročeno k částečnému odstranění recentních navážkových vrstev na úroveň ubouraných korun zdí pomocí strojní mechanizace. V sondě S3 byly poté odstraněny ručně recentní demoliční zásypy v interiérech i exteriérech na dlažbu dvora resp. podlahu domu. Z této úrovně byly poté hloubeny dvě lokální sondy na geologické podloží. V sondě S4 se nacházelo skalní podloží bezprostředně pod úrovní dnešního terénu, a proto zde došlo pouze k začištění odhalených stavebních konstrukcí a exkavaci části výplní sklípku tesaného do skály.

Zjišťovací sondy v severní části sledovaného území (S1, S2) doložily v prostoru zasaženého výstavbou nové komunikace a tramvajového kolejiště do hloubky až 3,0 m pod současným terénem pouze holocénní hlinité říční usazeniny, které v těchto místech ukládala řeka Svatka při periodických rozlivech za zvýšeného stavu vody. Na základě výzkumu můžeme s jistou pravděpodobností říci, že námi odkruté sedimenty se zde utvářely od přelomu pozdního středověku a raného novověku až do 1. poloviny 20. století, kdy došlo k navýšení terénu navážkami o 0,5–1,3 m, pravděpodobně v souvislosti s výstavbou nové vilové čtvrti východně od zkoumaného území, pod svahem Wilsonova lesa. Je tedy zřejmé, že toto území nebylo pro své vlastnosti vhodné pro trvalé osídlení. Přítomnost pravěkých a raně středověkých aktivit můžeme očekávat více severně a východně na svazích nad inundací řeky Svatky. Vzhledem k záplavám nebyl prostor ve středověku a novověku využíván ani k orebnímu hospodářství. Měl spíše charakter měkkého luhu, kde se nacházely sníženiny, které byly pravidelně a po různé dlouhou dobu zaplavovány. Rostly zde dřeviny s rychlými přírůstky – keřovité i stromovité vrby, topoly a olše. Na vyvýšených místech se nacházely pravidelně sečené louky, případně pastviny dobytka. Nejvhodnější místa mohla být využita k pěstování zeleniny.

Zjišťovací sondy v jižní části sledovaného území (S3, S4) prokázaly přítomnost dochovaných reliktních zástavby osady Kamenný mlýn. V prostoru jižního portálu tunelu, při skalní stěně zaniklého lomu je zástavba již téměř zcela zničena předchozími demolicemi a dochovaly se po ní jen nepatrné základové partie zdí a zahloubené objekty, reprezentované v případě sondy S4 drobným sklípkem tesaným do skalního podloží. Naopak v severní části (S3), došlo při demolicích zástavby v 70. letech 20. století k překrytí vrstvou navážek, která zakonzervovala část nadzemního zdiva domů pod úrovní dnešního terénu. Veškerá archeologickým výzkumem odkrutá zástavba pochází nejdříve z průběhu 19. století. Starší novověké, ale i středověké konstrukce lze očekávat pravděpodobně pouze v místech bývalého Kamenného mlýna, který se nacházel přibližně 50 m jihozápadně od sondy S4 a jeho pozůstatky jsou nyní skryty pod vozovkou silnice I/42 a tramvajovým kolejištěm.

Lucie Černá, Petr Holub, Václav Kolařík,
David Merta, Marek Peška, Lenka Sedláčková,
Hynek Zbranek, Antonín Zůbek

Literatura

- Borský, P. 2011:** Kanovnický dům čp. 280 (k. ú. Brno-město) na Biskupské ul. č. 7. Stavebně historická dokumentace. Nепublikovaný rkp. uložený v archivu Archaia Brno, o. p. s.
- Bretholz, B. 1898:** *Brünns Stadtbilder. (Bis zum Jahre 1750.)* Sonderdruck. Brünn: R. M. Rohrer.
- Bukovský, J. 1991:** Kartuziánská architektura v Čechách a na Moravě. *Památky a příroda* 8 (1991), 470–477, 9 (1991), 520–534, 10 (1991), 584–599.
- Bukovský, J. 1994:** *Královopolský kartouz.* Brno: Blok.
- Bukovský, J., Cejnková, D. 1975:** Středověké nálezy ve vnitřním obvodu bývalého kartuziánského kláštera v Králově Poli. *Památková péče: orgán Československé památkové péče* 35(4), 235–249.
- Černá, L., Dejmál, M., Holub, P., Kolařík, V., Merta, D., Peška, M., Sedláčková, L., Zbranek, H., Zůbek, A. 2014:** Brno (okr. Brno). *Přehled výzkumů* 54(2). Brno, 148–182.
- Černá, L., Zůbek, A. 2014:** *Nálezová zpráva o provedení záchranného archeologického výzkumu při stavbě Brno, Zelný trh, rekonstrukce plynovodu a plynovodních přípojek.* Rkp. nálezové zprávy č. j. 14/14. Uloženo: Archiv nálezových zpráv Archaia Brno, o. p. s.
- Čizmář, M., Geislerová, K. (eds.) 2006:** *Výzkumy – Ausgrabungen 1999–2004.* Brno: Ústav archeologické památkové péče Brno.
- Doležel, J. 2000:** K městskému zřízení na středověkém Brněnsku do roku 1411. In: M. Ježek, J. Klápště (eds.): *Mediaevalia archaeologica 2. Město Brno a jeho region ve středověku.* Praha, Brno: Archeologický ústav AV ČR, 159–259.

- Dřímál, J., Peša, V. 1969:** *Dějiny města Brna/1*. Brno: Městský národní výbor v Brně.
- Dřímál, J., Peša, V. 1973:** *Dějiny města Brna/2*. Brno: Městský národní výbor v Brně.
- Flodrová, M. 1997:** *Brněnské ulice a vývoj jejich názvů od 13. století po dnešek*. Brno: Magistrát města Brna.
- Foltýn, D. et al. 2005:** *Encyklopedie moravských a slezských klášterů*. Praha: Libri.
- Hálová-Jahodová, C. 1947:** *Brno, stavební a umělecký vývoj města*. Praha: Pražské nakladatelství V. Poláčka.
- Hálová-Jahodová, C. 1971:** *Brno, dílo přírody, člověka a dějin*. Brno: Blok.
- Hanák, L., Hanáková, A. 1978:** Brno, historické jádro. Stavební vývoj. Díl 5. Státní ústav pro rekonstrukci památkových měst a objektů (SÚRPMO) Brno. Nepublikovaný rukopis. Uloženo: knihovna společnosti Archaia Brno, o. p. s.
- Hanuliak, M. 1986:** K stavebno funkční interpretaci obytného objektu z Chl'aby. *Archaeologia historica* 11, 469–478.
- Holub, P. 2014a:** *Brno – Královo Pole Božetěchova 13, Bytový dům Kadetka. Nálezová zpráva o provedení archeologického výzkumu*. Rkp. nálezové zprávy č. j. 01/14. Uloženo: Archiv nálezových zpráv Archaia Brno, o. p. s.
- Holub, P. 2014b:** *Nálezová zpráva o provedení záchranného archeologického výzkumu při akci „Havárie dešťové kanalizace v atriu objektu Masarykova 31, Brno“*. Rkp. nálezové zprávy č. j. 21/14. Uloženo: Archiv nálezových zpráv Archaia Brno, o. p. s.
- Holub, P., Kováčik, P., Merta, D., Peška, M., Procházka, R., Zapletalová, D., Zůbek, A. 2002:** Předběžné výsledky záchranných archeologických výzkumů v Brně v roce 2001. *Přehled výzkumů* 43 (2001), 103–105.
- Holub, P., Kováčik, P., Merta, D., Peška, M., Zapletalová, D., Zůbek, A. 2003:** Předběžné výsledky záchranných archeologických výzkumů v Brně v roce 2002. *Přehled výzkumů* 44 (2002), 57–101.
- Holub, P., Kolařík, V., Merta, D., Peška, M., Polánka, P., Sedláčková, L., Zapletalová, D., Zůbek, A. 2004:** Předběžné výsledky záchranných archeologických výzkumů v Brně v roce 2003. *Přehled výzkumů* 45 (2003), 65–66, 79–81, 83.
- Holub, P., Kolařík, V., Merta, D., Peška, M., Zapletalová, D., Zůbek, A. 2005:** Předběžné výsledky záchranných archeologických výzkumů v Brně v roce 2004. *Přehled výzkumů* 46, 149, 158–159.
- Holub, P., Kolařík, V., Merta, D., Peška, M., Polánka, P., Sedláčková, L., Zapletalová, D., Zůbek, A. 2006:** Brno (okr. Brno-město). *Přehled výzkumů* 47, Brno, 203–20.
- Holub, P., Kolařík, V., Merta, D., Peška, M., Polánka, P., Sedláčková, L., Zapletalová, D., Zůbek, A. 2007:** Brno (okr. Brno-město). *Přehled výzkumů* 48, 437–438.
- Holub, P., Kolařík, V., Merta, D., Peška, M., Sedláčková, L., Zapletalová, D., Zůbek, A. 2009:** Brno (okr. Brno-město). *Přehled výzkumů* 50, Brno, 345–347.
- Holub, P., Kolařík, V., Merta, D., Peška, M., Sedláčková, L., Zapletalová, D., Zůbek, A. 2010:** Brno (okr. Brno-město). *Přehled výzkumů* 51, 395–402.
- Holub, P., Kolařík, V., Merta, D., Peška, M., Sedláčková, L., Zbranek, H., Zůbek, A. 2013:** Brno (okr. Brno-město). *Přehled výzkumů* 54(2), Brno, 148–182.
- Holub, P., Zůbek, A. 2014a:** Brno, Zelný trh – akce A15/2014. Rkp. terénní dokumentace. Uloženo: Archiv nálezových zpráv Archaia Brno, o. p. s.
- Holub, P., Zůbek, A. 2014b:** *Nálezová zpráva o provedení záchranného archeologického výzkumu při stavbě „Brno, Milady Horákové rekonstrukce kanalizace a vodovodu“*. Rkp. nálezové zprávy č. j. 03/15. Uloženo: Archiv nálezových zpráv Archaia Brno, o. p. s.
- Jan, L. 2004:** Ves a klášter ve středověku (1240 – 1526). In: M. Řepa (ed.): *Dějiny Králova Pole*. Brno: Úřad městské části Brno-Královo Pole.
- Jan, L. a kol. 2013:** *Dějiny Brna 2. Středověké město*. Brno: Statutární město Brno, Archiv města Brna.
- Kolařík, V., Zůbek, A. 2014:** *Nálezová zpráva o provedení záchranného archeologického výzkumu při akci Brno, Mendlovo náměstí 2b, výkop základu pro osazení sochy Panny Marie v křížové chodbě kláštera augustiniánů*. Rkp. nálezové zprávy č. j. 05/14. Uloženo: Archiv nálezových zpráv Archaia Brno, o. p. s.
- Kováčik, P., Merta, D., Peška, M., Procházka, R., Sadílek, J. 2001:** Předběžné výsledky záchranných archeologických výzkumů v Brně v roce 2000. *Přehled výzkumů* 42 (2000), 75–111.
- Kuča, K. 2000:** *Brno – vývoj města, předměstí a připojených vesnic*. Praha, Brno: Baset.
- Líbal, D., Koběrská, L. 1973:** Brno – asanační plán historického jádra města. Stavebně historický průzkum objektů umělecko-památkového významu. Nepublikovaný rukopis SÚRPMO Brno, signatury svazku: 7-4-2487. Uloženo: Národní památkový ústav, územní odborné pracoviště Brno.
- Mencl, V. 1980:** *Lidová architektura v Československu*. Praha: Academia.
- Merta, D. 1999:** Brno, LFMU. Rekonstrukce budovy. Rkp. nálezové zprávy č. j. 34/99. Uloženo: Archiv nálezových zpráv Archaia Brno, o. p. s.
- Merta, D. 2014:** Zpráva o provedení záchranného archeologického výzkumu při stavbě „Fakulty a učel. Zařízení Masarykovy univerzity, zpřístupnění objektů studentům se sp. nároky, rektorát MU, Komenského nám. 2, Brno“ . Rkp. nálezové zprávy č. j. 30/14. Uloženo: Archiv nálezových zpráv Archaia Brno, o. p. s.
- Merta, D., Merta, J. 2001:** Středověká cihelna v Brně „Na leči“. *Archaeologia historica* 26/01, 221–226.
- Merta, D., Peška, M., Procházka, R., Sadílek, J. 2000:** Předběžné výsledky záchranných archeologických výzkumů v Brně v roce 1999, *Přehled výzkumů* 41 (1999), 35–61.
- Merta, D., Peška, M., Zůbek, A. 2014:** Biskupská 7. *Nálezová zpráva o provedení záchranného archeologického výzkumu při stavbě Brno, Biskupská 7, nová přístavba ve dvorní části*. Rkp. nálezové zprávy č. j.

- 04/15. Uloženo: Archiv nálezových zpráv Archaia Brno, o. p. s.
- Merta, D., Zůbek, A. 2003:** *Sanace brněnského podzemí blok 43*. Rkp. nálezové zprávy č. j.48/2002. Uloženo: Archiv nálezových zpráv Archaia Brno, o. p. s.
- Nekuda, V. 2007:** *Středověká vesnice na Moravě*. Brno: Muzejní a vlastivědná společnost.
- Novotný, B. 1973:** Slovanské osídlení a hroby z pozdní doby hradištní na Starém Brně (okr. Brno). *Přehled výzkumů 1972*, 66–67.
- Peška, M. 2000:** *Sanace brněnského podzemí, Blok 31*. Rkp. nálezové zprávy č. j. 99/65. Uloženo: Archiv nálezových zpráv Archaia Brno, o. p. s.
- Peška, M. 2004:** *Joštova 10*. Rkp. nálezové zprávy. Uloženo: Archiv nálezových zpráv Archaia Brno, o. p. s.
- Peška, M. 2014:** *Brno, Česká 11 rekonstrukce objektu. Nálezová zpráva o provedení zjišťovacího archeologického výzkumu*. Rkp. nálezové zprávy. Uloženo: Archiv nálezových zpráv Archaia Brno, o. p. s.
- Peška, M., Polánka, P., Sedláčková, L., Zůbek, A. 2006a:** *Sanace brněnského podzemí – blok 66 (Joštova, Komenského nám., Marešova)*. Rkp. nálezové zprávy č. j. 13/06. Uloženo: Archiv nálezových zpráv Archaia Brno, o. p. s.
- Peška, M., Polánka, P., Sedláčková, L., Zůbek, A. 2006b:** *Sanace brněnského podzemí – blok 65 (Joštova, Komenského nám., Údolní)*. Rkp. nálezové zprávy č. j. 14/06. Uloženo: Archiv nálezových zpráv Archaia Brno, o. p. s.
- Procházka, R. 2000:** Zrod středověkého města na příkladu Brna (k otázce odrazu společenské změny v archeologických pramenech). In: M. Ježek, J. Klápště (eds.): *Mediaevalia archaeologica 2. Město Brno a jeho region ve středověku*. Praha, Brno: Archeologický ústav AV ČR, 7–158.
- Procházka, R. a kol. 2011:** *Dějiny Brna 1. Od pravěku k ranému středověku*. Brno: Statutární město Brno, Archiv města Brna.
- Richter, V. 1936:** Z počátků města Brna. *Časopis Matice moravské* 60, 257–314.
- Slavík, F. A. 1897:** *Vlastivěda moravská II. Místopis Moravy. Díl I. místopisu, Brněnský kraj. Číslo 6, Brněnský okres*. Brno: Musejní spolek.
- Šujan, F. 1928:** *Vlastivěda moravská. Dějepis Brna*. Brno: Musejní spolek.
- Tenora, J. 1934:** *Statek sv. Petra v Brně. Vzájemné vztahy a hospodářské poměry vrchnosti a poddaných I: do roku 1757*. Brno: Jan Tenora.
- Valoch, K. 1975:** Paleolitická stanice v Koněvově ulici v Brně. *Archeologické rozhledy* 27, 3–17.
- Vičar, O. 1965:** Místopis Brna v polovici 14. století. (Prostor uvnitř městských hradeb.) *Brno v minulosti a dnes* 7, 242–283.
- Vičar, O. 1966:** Místopis Brna v polovici 14. století. (Předměstí.) *Brno v minulosti a dnes* 8, 226–273.
- Zatloukal, P. 1995:** Brněnská Ringstrasse. In: B. Gabrielová (red.): *51. bulletin Moravské galerie v Brně*. Brno: Moravská galerie, 27–43.
- Zatloukal, P. 1997:** *Brněnská okružní třída*. Brno: Památkový ústav v Brně.
- Zatloukal, P. 2002:** *Příběhy z dlouhého století. Architektura let 1750 – 1918 na Moravě a ve Slezsku*. Olomouc, Brno: Muzeum umění Olomouc, Státní památkový ústav v Brně.
- Zapletalová, D. 2006:** Staré Brno a brněnská předlokační aglomerace. *Archeologické rozhledy* 58, 2006, 758–771.
- Zapletalová, D. 2008:** Die Problematik der Lage der Machtzentren und ihrer Nebenareale im Rahmen des frühmittelalterlichen Brno und dessen Umgebung. In: I. Boháčová, L. Poláček (eds.): *Burg – Vorburg – Suburbium: zur Problematik der Nebenareale frühmittelalterliche Zeit*. Internationale Tagungen in Mikulčice VII. Spisy Archeologického ústavu AV ČR Brno 35. Brno: Archeologický ústav AV ČR, Brno, 149–168.
- Zapletalová, D. 2009:** Starobrněnské pravobřeží Svatky v raném středověku. In: P. Dresler, Z. Měřínský (edd.): *Archeologie doby hradištní v České a Slovenské republice*. Brno: Masarykova univerzita, 192–210.
- Zůbek, A. 2014:** Nálezová zpráva o provedení záchranného archeologického výzkumu při stavbě Brno, Františkánská ulice. Umístění a stavba pítka. Rkp. nálezové zprávy č. j. 11/14. Uloženo: Archiv nálezových zpráv Archaia Brno, o. p. s.

BRNO (BEZ. BRNO-STADT)

Der vorliegende Beitrag setzt sich zum Ziel, ähnlich wie in den vorigen Jahren, über die archäologischen Rettungsgrabungen der Gesellschaft Archaia Brno, o. p. s., im Gebiet des Großen Brno, vor allem im historischen Stadtkern und im Raum der historischen Vorstädte zu informieren (Abb. 2). Die Perspektiven, Konzeptionen und Methodik der systematischen archäologischen Rettungsgrabungen in Brno haben sich nicht geändert (Holub a kol. 2003, 57–97; Merta, Peška 2006).

Die hier publizierten Vorergebnisse einzelner Ausgrabungen (die Aktionen sind alphabetisch, primär nach Katastern geordnet):

KATASTRALGEBIET DOLNÍ HERŠPICE

Jižní náměstí 10 (Platz), Parz. Nr. 5 (Aktion A041/2014). Mittelalter, Neuzeit. Dorf. Rettungsgrabung.

Von der Parzelle untersuchte man den mittleren Teil des Raumes unter dem ehemaligen Haus, den anliegenden Keller und den anliegenden Teil des Hofes. Das heutige Haus war traufständig in die Straße mit einer Durchfahrt bei seiner östlichen Grenze orientiert. Der Fußboden des abgerissenen Hauses befand sich, ähnlich wie bei den Nachbarhäusern, etwa 0,5 m über dem umliegenden Gelände, der Boden des Kellers sollte etwa 2,5 m unter

diese Ebene gereicht haben. Diese 2,5 m repräsentierten eine Schichtenfolge von archäologischen mittelalterlichen und frühneuzeitlichen Terrains. Die älteste freigelegte Situation, die beinahe die ganze Grabungsfläche umfasste, war eine große Austiefung, die als Lehmgrube interpretiert wird und die am Ende des 12. oder am Anfang des 13. Jahrhunderts zugeschüttet wurde. Nach der Einebnung des Terrains mit Schotter irgendwann am Ende des 14. Jahrhunderts, beziehungsweise am Anfang des folgenden Jahrhunderts, baute man hier das erste traufständig orientierte Haus mit Pfostenkonstruktion, die in einem Fundamentgräbchen eingebettet war. Danach folgten allmählich zwei weitere Umbauten, die mit gleicher Bautechnik realisiert wurden. Während des 18. Jahrhunderts wurde der Holz-Lehm-Bau durch ein Haus aus gebrannten Ziegeln und Steinen auf Lehm ersetzt.

KATASTRALGEBIET BRNO-STADT

Biskupská 7, Parz. Nr. 381 (A088/2015). Mittelalter, Neuzeit. Stadt. Rettungsgrabung.

Die Ausgrabung lieferte wichtige Kenntnis von dem Geländere relief sowie dem archäologischen Terrain in diesem Stadtteil. Die untersuchten Fundsituationen erlauben es, die Hypothese zu bestätigen, dass die heutige Parzelle zwei ursprüngliche mittelalterliche Stadtparzellen verbindet. In gutem Zustand wurde auf der Parzelle die mittelalterliche Schichtenfolge konserviert, die einen allmählichen Zuwachs an Terrain im Hof der ehemaligen Parzellen belegt. In den Untersuchungsraum haben die Häuser in der ältesten Zeitperiode nicht hineingereicht. Später wurden hier giebelständig orientierte Gebäude gebaut, die teilweise auch in die ehemaligen Höfe hineingereicht haben. Auf der westlicheren Stadtparzelle (im Bereich des Grabungsschnittes S1) konnte man Relikte von drei nacheinander folgenden Phasen der Häuser dokumentieren. Die vierte Phase wurde durch ein eingetieftes Souterrain repräsentiert. Auf der benachbarten Stadtparzelle (im Bereich des Grabungsschnittes S2) dokumentierte man zwei Bauphasen des Hauses. Es handelte sich um den Überrest vom Keller eines Holz-Lehm-Hauses. Das Haus wurde einmal deutlicher repariert – zur Fällung der Bäume für die Holzelemente seiner Wandkonstruktion kam es nach dem Jahre 1272. In dieser baulichen Gestalt ist dann das Haus ausgebrannt, was auch die Ursache seines definitiven Untergangs gewesen ist. In dieser Anordnung wurde es nicht mehr erneuert. In älterer Zeit ist ihm ein unspezifiziertes Gebäude vorangegangen, das jedoch vermutlich nur im Raum des Hofes stand. In den beiden Höfen kann man die Existenz weiterer Bauten mit „leichterer“ Konstruktion annehmen. Alle obengenannten Objekte waren aus Holz und Lehm gebaut. Relikte der mittelalterlichen gemauerten Bebauung wurden in einem geringfügigen Segment nur im Grabungsschnitt S2 dokumentiert. Aus der ältesten Periode der Siedlungsentwicklung erfasste man im Bereich des Grabungsschnittes S1 drei kleine pyrotechnologische Anlagen.

Česká 11, Parz. Nr. 609 (Aktion A055/2014). Mittelalter, Neuzeit. Stadt. Rettungsgrabung.

Die Ausgrabung im unterirdischen Teil des Hauses hat auf zwei interessante Tatsachen hingedeutet. Im Rahmen des heutigen Kellers sind teilweise die Torsos vom gotischen Mauerwerk erhalten, unter dem heutigen Fußboden erhielten sich 0,75 m von historischen Zuschüttungen, die auf einem älteren Fußboden beruhen. Die Frage des Alters von diesem Fußboden kann man nicht ohne weitere Grabungen überprüfen, aber angesichts der erfassten Situation im Grabungsschnitt S9 können wir auch dessen mittelalterlichen Ursprung annehmen. Dokumentiert wurden ältere gotische Mauern, die auf die räumliche Anordnung des Hauses vor seinem barocken Umbau hindeuten.

Františkánská Straße, Parz. Nr. 216/1 (Aktion A016/2014). Mittelalter, Neuzeit. Stadt. Rettungsgrabung.

Die Ebene des geologischen Untergrundes wurde nicht erreicht. Die erfassten Schichten repräsentieren den Zuwachs an Terrain durch Planier- und Abfallschichten aus dem Mittelalter, beziehungsweise der Frühneuzeit.

Komenského náměstí 2 (Platz), Parz. Nr. 772 (A052/2014). Mittelalter, Neuzeit. Vorstadt. Rettungsgrabung.

Dokumentiert wurde das Relikt einer pyrotechnologischen Anlage. Es handelte sich um den im Lössuntergrund eingetieften Teil eines großen quadratischen Ofens, von dem die nordöstliche Ecke und die anliegenden Wände erhalten blieben. Die Ausmaße des Ofens waren ursprünglich größer als 4,0×4,6 m. Die Verfüllung des Ofens bestand aus Abfallmaterial und enthielt eine minimale Menge an Keramikfragmenten, Tierknochen, Baukeramik (Dacheindeckung und hochformatige Ziegel), Holzkohle und Hüttenlehm. Die Abzugkanäle und der Bedienungsraum des Ofens befanden sich vermutlich auf der Südseite und wurden deswegen in der Vergangenheit durch Bautätigkeit vernichtet. Anhand der nicht völlig beweiskräftigen Keramikfragmente kann man die Existenz des Ofens allgemein dem Spätmittelalter zuordnen.

Masarykova 31, Parz. Nr. 223 (A068/2014). Mittelalter, Neuzeit. Stadt. Rettungsgrabung.

Die Ausgrabung hat belegt, dass der betreffende Raum schon in der Urzeit (Jungbronzezeit) besiedelt war. Weitere Siedlungsspuren stammen aus dem Mittelalter. Die hochmittelalterliche Besiedlung repräsentiert eine Austiefung, die man als den Überrest einer Abfallgrube im Hinterteil der Parzelle in der Česká Straße, heute Josefská Straße, betrachten kann. Erfasst wurde ebenfalls die Austiefung für einen Keller unter dem ehemaligen Hoftrakt.

Masarykova, Peroutkova Straße, Zelný trh (Platz), Parz. Nr. 293, 391/1, 397 (Aktion A044/2014). Mittelalter, Neuzeit. Stadt. Rettungsgrabung.

Die archäologische Ausgrabung hat die Bedingungen des obersten Teiles des geologischen Untergrundes nachgeprüft. Darauf beruhen Schichtenfolgen aus Begehungs- und Abfallschichten, die im Bereich des ehemaligen Marktes entstanden. Mit Aktivitäten, die sich im Raum des Platzes abgespielt haben, hängen vermutlich die dokumentierten Austiefungen zusammen. Es handelte sich meistens um unspezifizierte Gruben in der westlichen Ecke des Platzes. Diese Gruben könnten theoretisch mit bürgerlichen Parzellen verbunden gewesen sein. Mit der Wasserwirtschaft des betreffenden Stadtteiles hängen die Segmente von gemauerten Stollen zusammen; zwei von ihnen gehörten zu neuzeitlichen Wasserleitungen.

Zelný trh (Platz), Parz. Nr. 397 (Aktion A015/2014). Mittelalter, Neuzeit. Stadt. Rettungsgrabung.

Die archäologische Rettungsgrabung wurde durch die Rekonstruktion des Zelný trh-Platzes hervorgerufen. Die Ausgrabungen begannen am 10. 4. 2014 und sie werden auch im Jahre 2015 fortgesetzt. Über die Ergebnisse der Aktion werden wir zusammenfassend erst nach ihrem Abschluss informieren.

KATASTRALGEBIET KRÁLOVO POLE

Božetěchova 13, Parz. Nr. 560, 561 und 562 (A049/2013). Mittelalter, Neuzeit. Dorf. Rettungsgrabung.

Archäologische Ausgrabung im Raum der Baustelle des Wohnhauses Kadetka belegte eine intensive mittelalterliche Besiedlung in diesem Gebiet. Im Einklang mit bisheriger Kenntnis können wir annehmen, dass sich das Dorf Královo Pole während des 14. Jahrhunderts in nördlicher Richtung bis zum Gebiet der obengenannten Ausgrabung erweitert hat. Die festgestellte Besiedlung kommt vor allem durch die Überreste von eingetieften Bauten zum Vorschein – Kellern und Löchern.

KATASTRALGEBIET STARÉ BRNO

Mendlovo náměstí 2b (Platz), Parz. Nr. 1 (Aktion A004/2014). Neuzeit. Kloster. Rettungsgrabung.

Die meisten der untersuchten Ablagerungen kann man als neuzeitliche Aufschüttungen bezeichnen. Zwei Mörtelschichten repräsentierten vermutlich die Mörtelbetten von ehemaligen Fußböden. Geborgen wurde eine bescheidene Kollektion von Keramik- und Glasfragmenten, Tierknochen und Fragmenten von Eisengegenständen (vor allem Nägeln). Einige Glasfragmente stammen aus Bleiglasfenstern.

KATASTRALGEBIET ŠTÝŘICE

Celní Straße, Parz. Nr. 1471/2, Gallašova Straße, Parz. Nr. 567/3, 567/1, Grmelova Straße, Parz. Nr. 506/1, 506/2, 506/3, Havlenova Straße, Parz. Nr. 620/1, 614/1, 614/3, Polní Straße, Parz. Nr. 433/1, 386/2, 385/25, 385/18, Sobotkova Straße, Parz. Nr. 508, Vinohrady Straße, Parz. Nr. 1203/23, 1096, Vídeňská Straße, Parz. Nr. 640/1, 441/1, 1220/4, 623, 607/4, 586/3, 588/13, 581/2, 1482/3, 1220/2, Vojtova Straße, Parz. Nr. 471/1, 450/3 (Aktion A088/2013).

Die archäologische Rettungsgrabung wurde durch die Bauaktion „Rekonstruktion der Gasleitung und der Anschlüsse in Brno, Polní Str. +5“ hervorgerufen. Erwartungsgemäß wurde die Fortsetzung der frühmittelalterlichen Besiedlung festgestellt, die schon aus dem Raum bei der Vídeňská Straße und dem heutigen Krankenhaus der Barmherzigen Brüder gut bekannt war. Am Anschluss der Gasleitung zwischen den Häusern Vídeňská 15 und 17 erfasste man wenigstens 3 Austiefungen aus dieser Zeit (11. – 12. Jahrhundert). In der Polní Straße wurden ebenfalls zahlreiche Aushebungen aus dieser Periode erfasst, darunter auch 4 pyrotechnologische Anlagen, die jedoch vermutlich erst in die 1. Hälfte des 13. Jahrhunderts zu datieren sind.

Sporadisch hat man die hoch- bis spätmittelalterliche Besiedlung festgestellt (Polní und Vídeňská Straßen), was mit den bisherigen Forschungsergebnissen sowie jüngeren Kartenunterlagen übereinstimmt. Die Besiedlung konzentrierte sich im Nordteil der Vídeňská Straße und Westteil der Polní Straße. Im Raum der sonstigen von den Ausgrabungen berührten Straßen (Vojtova, Grmelova, Sobotkova, Havlenova, Gallašova, Celní), die erst in der 1. Hälfte des 20. Jahrhunderts entstanden, kann man Gärten und wirtschaftlich bebautes Land voraussetzen.

Erfasst wurde gemauerte Bebauung in der Polní Straße. Relikte der ursprünglichen neuzeitlichen Bebauung, die entlang der Vídeňská Straße wohl seit Ende des 18. Jahrhunderts entstanden sind, wurden vor dem Haus Vídeňská 41, 66 und südlich des Hauses Vídeňská 45 dokumentiert. Am Profil wurden zwei Ziegelkeller in der Polní Straße untersucht.

Vídeňská Straße, Parz. Nr. 676/1, 678/1, 679 (Aktion A019/2014). Frühmittelalter, Mittelalter, Neuzeit. Gräberfeld, Stadt. Rettungsgrabung.

Im Rahmen der Bauaktion „Wohnhaus Vídeňská – III. Etappe“ realisierte man von Mai bis August 2014 eine archäologische Rettungsgrabung im Anschluss an die vorangehenden Etappen aus den Jahren 2009 und 2012–2013. Die Untersuchungsfläche hat unmittelbar an die Fläche 03 aus dem Jahre 2012 angeknüpft.

Die Untersuchungsfläche befand sich an der Stelle der vorausgesetzten Fortsetzung eines jungburgwallzeitlichen Gräberfeldes, was auch durch die Ausgrabung

bestätigt wurde. Erfasst wurden 123 Bestattungen, was zusammen mit den vorangehenden Jahren vorerst insgesamt 570 Bestattungen an der behandelten Fundstelle ergibt. Die Anzahl der ursprünglich hier bestatteten Individuen wird jedoch höher sein, denn es wurden auch mehrere Deponien von menschlichen Knochen festgestellt.

Die Verstorbenen wurden in rechteckige Grabgruben gelegt, die ungefähr in Richtung W-O, bzw. WSW-ONO, parallel zum Sakralgebäude orientiert waren. Einzelne Gräber waren in Reihen angeordnet und haben einander meistens respektiert. Festgestellt wurden auch Superpositionen von Gräbern, deren Zahl in Richtung auf die Rotunde zugenommen hat. In den meisten Fällen waren die Verstorbenen in Rückenlage bestattet, am meisten mit den Armen entlang des Körpers und weniger oft mit den Händen im Schoß. Die Überreste von Särgen in Form von Holzfragmenten oder Eisennägeln wurden eher vereinzelt erfasst. Aufgrund der Terrainbeobachtung der Lage der Knochen können wir jedoch annehmen, dass die meisten Verstorbenen in Holzbehälter gelegt wurden, obwohl diese nicht erhalten blieben. Eine häufige Erscheinung war die Bestattung des Verstorbenen in eine bereits existierende Grabgrube, wobei die Überreste des älteren Individuums zum Rand der Grabgrube weggeschoben wurden. Auf Liebesgaben stoßen wir im Grunde nicht, es handelt sich viel mehr um persönliche Ausstattung der Verstorbenen. Am häufigsten fand man den weiblichen kreisförmigen Haarschmuck, die sog. Lockenringe, sporadisch sind Ringe aus Buntmetall und in einem Fall auch Münze vorgekommen.

Weitere Besiedlung kann man erst dem Hoch-, oder eher Spätmittelalter und der Neuzeit zuordnen. Es handelt sich vor allem um Relikte gemauerter Bebauung, die im Nordteil der Grabungsfläche erfasst wurden, und um kleine wirtschaftliche Bauten im Hinterland der Parzellen. Interessant sind gewiss auch 4 Rindbestattungen, die in selbständigen Gruben hintereinander in einer Reihe gelegt wurden, oder eine runde Grube mit Gansbestattung.

Vojtova Straße, Parz. Nr. 507/1 (Aktion A089/2014). Frühmittelalter, Mittelalter, Neuzeit. Gräberfeld, Stadt. Rettungsgrabung.

Die archäologische Ermittlungsgrabung wurde durch die Vorbereitung der Bauaktion „Wohnhäuser Vojtova“ hervorgerufen. Realisiert wurde sie im Oktober und November 2014. Die Ausgrabung sollte die Anwesenheit von Relikten historischer Aktivitäten, die mit dem projektierten Bau kollidieren könnten, beweisen, beziehungsweise ausschließen.

Die Ausgrabung hat eine relativ intensive Besiedlung des Raums im Frühmittelalter nachgeprüft, und zwar vor allem im 11. und 12. Jahrhundert. Im 12. Jahrhundert ist die Besiedlung an diesen Stellen vermutlich untergegangen und konzentrierte sich entlang der Kommunikation in der Gegend der heutigen Vídeňská Stra-

ße (beziehungsweise Polní) von der ehemaligen Kirche Hl. Wenzel bis zur Furt (Brücke) über den Fluss Svratka. Das untersuchte Areal wurde vermutlich zu einer unbesiedelten Randfläche, die als Felder genutzt wurde. Auf Abbildungen aus der Mitte des 17. Jahrhunderts verlief im Bereich der heutigen Vojtova Straße ein Weg von lokaler Bedeutung.

Im Jahre 1866 oder 1870 hat sich in den Bereich der Baustelle der altbrünner Friedhof erweitert. Aus der Ermittlungsgrabung ergibt sich, dass die Friedhofabteilung südlich der heutigen Vojtova Straße bis zum Jahre 1883 völlig verfüllt war. Der Friedhof wurde im Jahre 1883 aufgehoben und durch den heutigen Zentralfriedhof ersetzt.

KATASTRALGEBIET ŽÁBRDOVICE

Milady Horákové Straße, Parz. Nr. 533/1, 533/2 (A010/2014). Mittelalter, Neuzeit. Vorstadt. Rettungsgrabung.

Die archäologische Ausgrabung lieferte wichtige Informationen, die bei Rekonstruktion der historischen Entwicklung des betreffenden Raumes behilflich sind. Sie brachte die Kenntnis von Relief und Struktur des Geländes und seinen ehemaligen Bedingungen. Die Forschung hat bestätigt, dass der Westteil der Straße auf dem Dammkörper des ehemaligen Hutter-Teichs beruht. Dokumentiert wurden Relikte der Bebauung, die sich nach dem Untergang des Teichs an diesen Stellen während des 19. und 20. Jahrhunderts zu entwickeln begann und deren einer Teil bis heute nicht überdauert hat. Im östlichen Teil der Straße, der in den 1940er Jahren mittels eines tiefen Einschnitts in den Hang erbaut worden ist, wurden die meisten archäologischen Kontexte sowie der oberste Teil des geologischen Untergrundes vernichtet.

KATASTRALGEBIET ŽABOVŘESKY UND PISÁRKY

Bráfova Straße (Katastralggebiet Žabovřesky; Parz. Nr. 72/1, 73/3, 4847/2); Žabovřeská Straße beim Haus Nr. 151 (Katastralggebiet Pisárky; Parz. Nr. 827/1, 841, 842, 844, 846, 847, 867/1; A014/2014).

Die Probeschnitte im Nordteil des Untersuchungsgebietes (S1, S2) belegten in dem durch den Aufbau einer neuen Kommunikation und Straßenbahnanlage betroffenen Raum bis zu einer Tiefe von 3,0 m unterhalb der heutigen Geländeoberfläche nur holozäne lehmige Flusssedimente, die an diesen Stellen der Fluss Svratka bei periodischen Fluten bei einem erhöhten Wasserstrand abgelagert hatte.

Die Probeschnitte im Südteil des Untersuchungsgebietes (S3, S4) bewiesen die Anwesenheit von erhaltenen Überresten gemauerter Bebauung des Dorfes Kamenný mlýn.